

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI/UNIVERSITÉ DE STRASBOURG
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE/FACULTÉ DES SCIENCES HISTORIQUES

*Școala doctorală: Istorie, Civilizație, Cultură/
École doctorale Art, Culture et Civilisation de L'Europe
Domeniul Istorie/Domaine Histoire*

FRANȚA ȘI BANATUL ÎNTRE 1916-1919, CONVULSIILE
RĂZBOIULUI ȘI ALE PĂCII

REZUMAT

Coordonatori științifici,
Prof. univ. dr. Nicolae BOCȘAN
Maître de conférence
dr. Jean-Noël GRANDHOMME

Candidat,
MOSCOVICI Ionela-Felicia

Cluj-Napoca

2013

1

CUPRINS

ARGUMENT	4
INTRODUCERE	8
1. Izvoarele Războiului Mondial la nivel regional și internațional	8
2. Metodogie	11
3. Banatul înainte de război	13
4. Banatul după război	16
PARTEA I	23
Capitolul I	23
RĂZBOIUL MONDIAL ȘI NEUTRALITATEA ROMÂNIEI – UN DESTIN ÎN SUSPENSIE PENTRU BANAT	23
I.1. Anul 1914 ca substrat al revendicării Banatului	25
I.2. Metamorfozele revendicării Banatului	39
I. 2. 1. Receptarea diplomatică a revendicării Banatului	42
I. 2. 2. În miezul neliniștilor – Banatul <i>via</i> Petrograd, <i>via</i> Paris	45
I. 2. 3. Banatul <i>ad infinitum</i>	55
3. A. Injoncțiunea Belgradului prin Sofia	55
3. B. Continuități și rupturi în relațiile cu Rusia	60
3. C. Secvențe diplomatice româno-sârbe	66
I.3. Anul 1916 și garanția de a obține Banatul	69
Capitolul al II-lea	78
DESCHIDEREA UNUI FRONT PARALEL CELUI DIPLOMATIC – PROPAGANDA	78
II. 1. Ipostaze jurnalistice de revendicare a Banatului – o revistă a presei franceze cotidiene	78
II.1.1. 1914 – (re)descoperirea Banatului	83
II.1.2. 1915 – un complicat registru de revendicare	88
1.2.A. Sub semnul discreției	89
1.2.B. Sub semnul contradicției	92

1.2.C. De la incertitudinea la garantarea obținerii Banatului	101
II.1.3. 1916 – imperativul unui tratat de alianță	116
II.2. Polemica româno-sârbă din presa periodică privind miza de adjudecare a Banatului	122
II.3. Atitudini intelectuale și politice în broșurile de revendicare ale regiunii bănățene b.....	143
PARTEA A II-A	162
Capitolul al III-lea	162
MARELE ALIAT, ÎNTRE PROVOCARE ȘI RESPONSABILITATE – MISIUNEA MILITARĂ FRANCEZĂ ÎN BANAT	162
III. Intriga anului 1919	162
1.	
III. 1.1. Banatul și ultimul armistițiu	163
III. 1. 2. Contextul instalării „ocupației sârbe aliate”	169
III. 1.3. O „prezență absentă” a trupelor franceze	180
1.3.A. Pecetea lui Gambetta	180
1.3.B. „Turneul de pacificare” al generalului Berthelot prin Banat	186
III. Misiunea franceză de interpunere	198
2.	
III. 2.1. Ocupația sârbească vs. interveția franceză	198
III. 2.2. Ocuparea Banatului devine o necesitate	207
III. 2.3. Misiunea de interpunere este o responsabilitate	215
III. 2.4. Prioritatea generalului Berthelot – drumul spre Paris prin Banat	222
III. Zona de ocupație franceză din Banat	225
3.	
III. 3. 1. Într-o <i>zodie tristă</i> cu generalul Farret	225
III. 3.2. Într-o <i>zodie optimistă</i> cu generalul de Tournadre	236
III. 3.3. Ipostaze ale unei relaționări franco-române dincolo de îndatoriri	241

III. 3.4. Timișoara, ultimul bastion francez și Comisia de Evacuare a Banatului..	246
PARTEA A III-A	251
Capitolul al IV-lea	251
1919, PENTRU BANAT – UN AN AL SOLUȚIILOR	251
IV.1. Deprecierea conflictului, spre un sfârșit al războiului	251
IV.2. Banatul <i>ad infinitum</i>	262
IV.2.A. În miezul neliniștilor – Banatul <i>via</i> Paris	263
IV.2.B. Creditul pentru un Banat întreg respins la Belgrad	266
IV.3. Reprezentarea convențională a Banatului – Comité d'étude și Emmanuel de Martonne	269
IV.4. Preliminariile unei scindări dinainte anunțate	278
IV.5. Revendicările Banatului în oglindă: memoriul românesc <i>vs.</i> memoriul sârbesc...	293
IV.6. În căutarea celei mai bune soluții – Banatul în Comisia afacerilor române și iugoslave	306
IV.6.A. David George Lloyd dă Banatul „spre adopție”	307
IV.6.B. Propunerile palimpseste ale frontierelor bănățene în minutele Comisiei afacerilor române și iugoslave	312
IV.6.C. Din spatele ușilor închise – păreri și impresii	335
IV.7. Spre „ultima frontieră”	344
IV.8. Banatul în vârtejul partizanatelor afective: Ion I.C. Brătianu <i>vs.</i> Take Ionescu....	364
Capitolul al V-lea.....	381
SAGA PROVINCIEI BĂNĂȚENE ÎN 1919	381
V. 1. Propaganda pentru Banat, sumare ilustrări anterioare anului 1919	382
V.2. Presa franceză, o punte de receptare a revendicării Banatului în 1919	385
V.2.1. Sub masca imparțialității	388

V.2.2. Lamentațiile din jurul Banatului	406
V. 3. Configurarea unei metodologii de revendicare – lucrările cu caracter propogandistic	420
V.3.1. Actul de revendicarea al Banatului	423
V.3.1.A. Orgolii și viziuni românești	423
V.3.1.B. Orgolii și viziuni sârbești	430
V.3.2. Secvențe argumentative și resurse mobilizatoare	434
V.3.2.A. Instrumentarul românesc	434
V.3.2.B. Instrumentarul sârbesc	445
O evaluare ex-post a situației provinciei bănățene	451
CONCLUZII	453
BIBLIOGRAFIE	458
ANEXE	493

Departate de a fi pecetluit și absolutizat, Primul Război Mondial face, de aproximativ două decenii, obiectul unei pasionante (re)descoperiri mai ales în istoriografia franceză. Apropiindu-se de primul său centenar, conflictul își redistribuie palierele conotative ale istoriei sale, probând o decriptare interdisciplinară: diplomatie, istorie culturală, istorie a memoriei, antropologie istorică. Propunându-ne să desfacem suma evenimentelor trecute ale Marelui Război, am încercat să urmărim destinul ținutului bănățean pe un parcurs restrâns. Tema propusă cercetării s-a conturat astfel: *Franța și Banatul în anii 1916-1919, convulsiiile războiului și ale păcii/La France et le Banat entre 1916-1919, les convulsions de la guerre et de la paix.*

Din simpla privire a cuprinsului acestei cercetări pot să se nască, în mod justificat, mai multe întrebări. Am putea spune de ce această asociere a Franței și a Banatului? Ce ar putea avea în comun Marele Aliat cu acest ținut îndepărtat? O astfel de abordare, a relaționării unuia dintre principalii beligeranți antantiști, Franța, cu o regiune a Europei Centrale, Banatul, propulsată în război ca teritoriu inamic, devenită mai apoi un fel de „pradă de război”, pentru care se disputau doi dintre aliații mai mici: Regatul sârbilor, croaților și slovenilor și România, se întrevește ca fiind necesară din mai multe considerente. Motivația opțiunii de a trata o astfel de relaționare se ancorează și în faptul că putem tinde spre o mai bună cunoaștere a primului conflict mondial din perspectivă regională numai atunci când privim și de o parte și de cealaltă a frontului, fără să ne rezumăm la o explicație mono-cauzală a ceea ce a rămas din Banatul istoric. Apoi pentru că Banatul a fost la finalul conflictului spațiul de manevră al trupelor franceze cărora contextul le-a dat caracterul unei prime misiuni militare de pacificare din lume. Aici, departe de Franța, în chiar inima Banatului, s-a născut un model de intervenție postconflictuală.

Mai apoi ne-ar intriga aceste limite temporale? De ce prima parte este alocată triadei 1914-1915-1916 cu un crescendo pe vârful acestei perioade, iar partea a doua dedicată în întregime primelor luni de pace – noiembrie 1918 - septembrie 1919? Istoricul Ion Bulei a numit sugestiv primul interval de timp „un arc al așteptării”, iar expresia ne-a dat șansa unui joc de cuvinte. Jaloanele pot fi ușor percepute ca fiind anul intrării României în război cu garanția obținerii întregului Banat, iar 1919 ca fiind trecerea spre pace cu risipirea în trei zări. Această „țară dintre ape” nu este privită din perspectiva restrictivă a unui ținut câștigat sau pierdut, ci din diferitele stadii ale unui parcurs convulsiv sub atenta supraveghere a Franței. Nu e vorba de învingători sau de învinși, ci de o situație specială creată de război și care a

conectat, tot prin intermediul unui arc Franța și Banatul, un confiniu la limita dintre România și Serbia, dar în componența Monarhiei austro-ungare.

Procesul parcurgerii acestui prim „arc” ne-a intrigat dintru început. În chiar limita sa maximă Banatul a fost teoretic adjudecat, în august 1915. Trecuse un an de la declanșarea războiului, avea să se mai scurgă încă unul până când România să-și obțină certificatul de validare și de intrare în luptă. Cel de al doilea arc, cel curpins și în titlul tezei și putând jongla cu polisemia cuvântului, 1916 și 1919 este mai degrabă unul peste timp, din momentul în care România și-a lansat săgeata revendicării și a pornit apoi în căutarea ei. Banatul, clauză a unui certificat de obligațiuni, reprezenta o investiție pentru care România trebuia să lupte, urmând a se lovi de opoziția Serbiei, doritoare și ea a unei părți din provincie. Prima parte a acestei cercetări va fi rezervată identificării etapelor inițiale de revendicare diplomatică a Banatului, urmărind mai ales cu o deosebită atenție modul în care s-a construit discursul de solicitare și cum anume s-a reflectat acesta în presa și opinia publică franceză. Atrăși de anumite pasaje rezonatoare legate de argumentele invocate, care ne-au obligat să încetăm, am putut identifica în această perioadă a anului 1915 elementele de ancorare din domeniul istoriei, geografiei, strategiei, economiei, culturii, cele care ulterior au fost reluate și dezvoltate în timpul dezbaterilor Conferinței de Pace.

Un ultim semn de întrebare s-ar putea ridica asupra convulsiilor păcii. Trecerea de la prelungita stare de război la una de încetare a ostilităților și mai apoi căderea la pace nu avea cum să fie una lină. Uneori chiar exuberanța de a lăsa arma jos putea avea accente violente. Și pentru că în centrul interesului nostru a stat chiar destinul Banatului, am putut observa cât de dificil a fost parcurs acest prag într-un interval de câteva luni, noiembrie 1918 - septembrie 1919. Destrămarea Imperiului austro-ungar a translatat spiritul de revoltă de pe front pe ulițele satelor bănățene, impresia falsă a războiului abandonat departe de casă avea să-i urmărească pe soldații demobilizați până la vetrele lor și să se transforme acolo în spirit revoluționar. Aveau să intervină apoi în mod straniu aliații sârbi, sosiți ca pacificatori, dar rămași ca ocupanți. În această atmosferă de pace declarată, dar resimțită ca un posibil război iminent, s-a instalat misiunea militară franceză, cu responsabilitatea supravegherii acestui parcurs dificil de la război la pace. Toate aceste aspecte vor fi surprinse în partea a doua a acestei lucrări, de la intriga armistițiului belgrădean și până la evacuarea Banatului de trupele sârbe de ocupație și de armatele franceze de pacificare.

Explicit sau implicit, titlul proiectului propus spre cercetare probează existența centrelor de influență: Parisul, capitala Marelui Aliat, a fost perceput, aproape în mod unanim,

drept vioara întâi care dirija ordinea diplomatică europeană, centrul care își putea asuma merite considerabile în deschiderea orizonturilor de afirmare ale unor tinere națiuni reîntregite (desfășurarea tratatelor de pace); Bucureștiul vs. Belgrad (eventual Budapesta), în care se aflau pârgھیile, mai influente sau mai firave, de afirmare a intențiilor de anexare a Banatului și de revendicare teritorială; orașele și localitățile bănățene: Timișoara, Lugoj, Caransebeș, Vârșeț etc. care dispuneau de instrumentele și resursele de mobilizare și promovare dinamică și coerentă a aspirațiilor. Dacă am înscrie toate aceste nuclee pe o linie ierarhică în funcție de principalul atribut, s-ar contura centrele de comandă: internaționale, naționale și regionale. Astfel că ultima parte a tezei de față va fi alocată aspectelor diplomatice și de propagandă ale actului de revendicare a Banatului din cuprinsul încărcatului an 1919, punctându-se pe rând demersurile delegațiilor sârbă și română, dezbaterile din cadrul diferitelor foruri ale tribunalului de pace responsabile în trasarea limitelor teritoriale, memoriile și petițiile făcute în numele Banatului, dar și manifestările publice din domeniul propagandei: conferințe, broșuri, articole polemice.

Tratarea acestor trei părți, extinse ca dimensiuni și problematică, nu ar fi putut fi realizată fără contextualizarea și reordonarea secvențială a istoriei Banatului, premergătoare conflictului, dar și a celor patru ani și mai bine de război în prima linie, precum și fără o evaluare ex-post a partajului provinciei. Aceste sumare abordări nu au avut numai rolul de a întregi cadrul lucrării, ci au fost liante care au vizat aducerea la suprafață a particularităților deosebite ale ținutului bănățean.

Propaganda entru Banat a fost surprinsă prin realizarea unei reviste a presei pariziene, uneori chiar provinciale, pe un dublu palier: arheologic și interpretativ, respectiv căutarea și selecția articolelor ce conțin referiri la Banat, fundamentate în mod cronologic, iar apoi analizarea diferitelor maniere și sensuri de prezentare ale solicitării teritoriale, pozițiile și strategiile diplomatice sau propagandistice așa cum au fost surprinse de corespondenții de război, de analiștii de politică externă, de editorialiști sau de redactorii ziarelor franceze. Vom oferi un spațiu distinct de analiză presei din fiecare an al neutralității, 1914 ca an al identificării contururilor și al caracterului regiunii Banat, 1915 cu toate prefacerile sale, ca preambul al ulterioarei revendicări postbelice, 1916 ca sursa și punctul de referință în garantarea unui Banat românesc și a tumultosului 1919 cu diferitele sale oscilații și soluții. Ca arhitectură am preferat structura ternară: ordonarea fragmentelor extrase din cotidienele de informație și cele de opinie, opțiune datorată în principal interacțiunii dintre cele două, a regularității cu care apar diversele știri, apoi cele din presa periodică, cea care acordă un

spațiu mai generos formulării și susținerii punctelor de vedere, pentru ca în ultimul rând să surprindem broșurile publicate în scop de propagandă și popularizare a revendicării Banatului, cu un bogat inventar de argumente pro sau contra ale francezilor, românilor și sârbilor.

Judecând în ansamblu, Franța avea nevoie de intrarea României în război în vederea decongestionării frontului vestic, a dislocării forțelor germane pe un front secundar, cerând Rusiei în acest sens să-i promită guvernului de la București Banatul (și nu numai). Serbia avea propriile pretenții asupra provinciei. La finalul conflictului, favorabil Antantei, Franța s-a văzut pusă în ipostaza de a fi citată ca martoră de două tinere națiuni, sârbă și română, pentru care vecinătatea și așteptările diferite în privința provinciei bănățene însemnau competiție, înfruntare.

România, în urma celor doi ani de neutralitate în care și-a cântărit șansele, acceptă intrarea în război licitând la maxim: toate provinciile istorice, cu excepția Basarabiei, și fără jumătăți de măsură: în integralitatea lor. Tratatul așa cum am putut vedea au fost extrem de sinuoase, purtate la Petrograd, cu intervenția aplanatoare a Franței, cu interesul manifestat al Serbiei, care apela la factorii de decizie politici și diplomatici francezi și ruși. Momentul implicării în conflict a coincis cu parafarea de către Marii Aliți a unui certificat de garanție privind primirea provinciei bănățene în extinderea sa maximă pentru meritele de a fi participat alături de Antantă. După aproximativ alți doi ani de lupte, România a îngăduit depunerea armelor, mai ales datorită vulnerabilității create de prăbușirea frontului estic și a necombativității aliaților ruși și a acceptat o pace separată cu Germania, mai mult sau mai puțin validă. Acest parcurs compromis al războiului va fi în permanență imputat de aliatul sârb, care, chiar și în momentele cele mai dificile – ocuparea totală a teritoriului său, nu a cedat. Climatul tensionat al începutului de an 1919 a răsturnat ordinea priorităților aliaților, anumite cercuri împingând în prim plan abandonul, compromisul și eșecul românilor. Deși se afla în tabăra aliată, Serbia sub noua sa titulatură de Regatul sârbilor, croaților și slovenilor se afla în pericolul de a pierde la masa tratatelor de pace nu numai coasta dalmată în favoarea Italiei, cât și întregul Banat revendicat de România. Soarta provinciei va intra într-un adevărat vârtej, fiind revendicat politic și diplomatic, cu toate resursele și pe toate canalele. Cu o intensă propagandă pentru cauza românească sau sârbească, mobilizată mai ales în 1915 prin articole care țineau pasul cu tratativele diplomatice, prin broșuri de popularizare, conferințe și manifestări culturale, prin toate aceste filtre va fi trecută chestiunea Banatului. Iar în 1919 se vor arunca mai multe resurse în joc. Din acest tumult de informații și orgolii, din amestecul de responsabilitate și teamă, din implicarea simultană a mai multor autorități sau personalități

aveau să se nască diferitele soluții sau complicații în soarta provinciei: proiectul de partaj Ionescu-Pašić, ocuparea militară sârbească a Banatului, organismul însărcinat de Conferința de Pace cu propunerea unei delimitări: Comisia afacerilor române și iugoslave.

Temerea care a bântuit delegația română de la Paris avea să se împlinească: Banatul a fost împărțit între cele trei state limitrofe: România, Regatul sârbilor, croaților și slovenilor și Ungaria. Consecințele actului politic asumat de Conferința de Pace avea să se resimtă încă o bună perioadă de timp, pentru că departajarea efectivă în teritoriu avea să se încheie abia în 1923. Cele două state foste competitori în 1919, devin partenere ale unei alianțe regionale, iar vocile și organizațiile care au mai continuat revendicarea Banatului și pe perioada interbelică s-au stins treptat.

Pe plan internațional, instituirea unei misiuni militare franceze în acest confiniu bănățean avea să lase o importantă amprentă în timp și să confere un exemplu pentru actualele angajamente contemporane de pacificare. Însă modelele trebuie redescoperite, modul lor de funcționare mai atent urmărit. Suprapunând și analizând planurile și momentele diferite ale misiunii militare franceze din Banat de la sfârșitul anului 1918 și în anul 1919, luăm pentru primă dată în considerare aspectul temporal. Conform unei logici elementare, prezența franceză acoperă opt luni, 12 decembrie 1918 – 12 august 1919, însă implicarea se restrânge la ultimele șase, februarie – august. Și această cea din urmă perioadă a avut interstițiile ei: februarie-martie, misiunea cu caracter de pacificare, aprilie-iulie cu proiectul Zonei de ocupație franceză din Banat, respectiv interpunerea unităților franceze între armata română care aștepta să intre în provincie și trupele sârbe care ocupaseră teritoriul încă din noiembrie 1918.

Sub raport numeric ne aflăm în imposibilitatea de a lansa cifre, fie ele și aproximative. Pe perioade diferite a fost vorba de staționarea sau instalarea în Banat a brigăzii de cavalerie condusă de generalul Juinot Gambetta, a efectivelor celor două divizii de infanterie colonială: cea de a 11-a și cea de a 17-a. Românii bănățeni au apreciat, de cele mai multe ori, că ar fi fost necesară o concentrare mai mare de trupe franceze. Asupra multor localități bănățene, trupele franceze nu și-au exercitat autoritatea, deși se aflau în aria lor de competență.

La Timișoara, deși a fost primul oraș în care s-au instalat și unul din ultimele din care au plecat, trupele franceze au fost mai tot timpul lipsite de putere decizională. Chiar de la sosirea sa, generalul Juinot-Gambetta i s-a adus la cunoștință faptul că trupele sârbe sunt cele care au autoritate în teritoriu. Din luna februarie s-a creat aici o dualitate sârbo-franceză a

administrării militare pe lângă cea civilă maghiară, antrenând tensiuni, contradicții. Însă un comandant ca generalul Ernest Pruneau și-a asumat un rol de consilier și mediator pe lângă trupele sârbe și autoritățile orașului și comitatului, obținând o ameliorare a situației locuitorilor, mai ales români.

Dacă ar fi să luăm exemplul Lugojului, acesta a fost aproape tot timpul un bastion al misiunii. Aici, militarii francezi nu au fost prezenți doar formal sau simplii executanți ai ordinelor primite de la forurile decizionale, ci au preluat inițiativa, mai ales în favoarea cauzei românești. La Făget, Reșița sau Caransebeș, localități aflate la limita ariei de competență a misiunii, francezii au lipsit, s-au lăsat îndelung așteptați sau au înregistrat o frecvență oscilantă. Din punct de vedere spațial, trupele franceze au fost mai prezente în estul regiunii, decât în vest, unde sârbii exercitau un control mai susținut. Prin Ordonanța Farret a fost creată unitatea politico-administrativă, Județul Lugoj, aflat sub controlul francezilor. Limitele și aria au fost precizate în subcapitolul destinat acestei problematici. Un rol deosebit de important l-a avut generalul Charles de Tournadre, prin activitatea sa de înlesnire a instalării administrației române, dar care, la nivelul colectiv, nu s-a bucurat însă de o receptare pe măsură.

În meritele misiunii putem înscrie faptul că aceasta a supravegheat menținerea ordinii, a jucat rolul unui factor stabilizator în regiune, a restrâns abuzurile ocupanților sârbi, a contribuit decisiv la instalarea administrației românești. Ca aspecte negative, resortul se înclină doar în cazul angrenării unora din militarii francezi în cercurile elitiste maghiare, de care s-au lăsat antrenați în promovarea unui tratament discriminatoriu față de sârbi și români și a unor inconsecvențe determinate de dificultatea cu care se realiza comunicarea între forurile militare. Dispersarea unităților franceze în localitățile bănățene, existența a două autorități militare, la Lugoj și la Timișoara, cu suprapuneri de ordine venite de la Salonic (Comandamentul Armatei Aliate din Orient), de la Belgrad (Comandamentul Armatei franceze din Orient) sau chiar de la Paris a determinat apariția unor sincope în aplicarea hotărârilor.

În ansamblu, misiunea militară franceză în Banat, acel demers politico-militar în primul rând, dar și moral, a fost un succes. Actul simbolic al venirii trupelor franceze, în calitate de Aliați, a dobândit imediat noi valențe, de herald al speranțelor, de for al tuturor nemulțumirilor, de panaceu pentru toate suferințele bănățenilor.

*

Nu ne-am propus pronunțarea de verdicte, identificarea vinovaților sau proclamarea câștigătorilor. În ansamblu, microcomunitatea bănățeană le-a experimentat pe toate: a fost

martoră a tributului de vieți omenești și a schilodirii fizice și psihice; a fost pradă violențelor sau abuzurilor indiferent de tabăra care le-a provocat; a participat la desfășurări ceremoniale, festive, comemorative; a îndurat penuria de produse de primă necesitate și a suferit datorită dereglării transporturilor; a cunoscut ocupația sârbă și a experimentat contactul cu pacificatorii, fie ei marocani, senegalezi sau francezi; a fost victimă a zvonurilor și a propagandei; s-a hrănit cu speranța unei vieți mai bune, mai liniștite. Cea din preajma noilor limite demarcaționale, a frontierelor convenționale a trebuit să învețe și un exercițiu al trăirii separate, să se împace cu gândul că dincolo de marginea satului era o autoritate străină de cea a lor.

BIBLIOGRAFIE

A. Arhive inedite:

FRANȚA

a) Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine (BDIC), Nanterre

- *Bureau d'étude de la presse étrangère, Balkans. Roumanie. 1918-1919*
- *Bureau d'étude de la presse étrangère, Balkans. Yougoslaves. 1918-1919*
- *Conférences de Paix, Procès Verbaux et Résolutions.*
- *Conférences de Paix, Commission Nouveaux États Roumanie*
- *Conférences de Paix, Commission Nouveaux États Roumanie*

b) Archives du Ministère des Affaires Etrangères (AMAE), La Courneuve

- *Conférence de la Paix, Recueil général des actes de la Conférence de la Paix*
- *Série Guerre 1914-1918*
- *Série Europe 1918-1929, Sous-Série Roumanie*
- *Série Europe 1918-1940, Sous-Série Roumanie*
- *Série Europe 1918-1929, Sous-Série Yougoslavie*
- *Série Europe 1918-1940, Sous-Série Yougoslavie*

c) Services historique de l'Armée de Terre (SHAT), Vincennes

- *Série 4 N Conseil Supérieur de la Guerre, 1918-1919*
- *Série 6 N Fond Clemenceau.*
- *Série 20 N Front Oriental*
- *Série 24 N Armée d'Orient*
- *Dosarele personale ale generalilor și ofițerilor*

ROMÂNIA

- a) Arhivele Naționale ale României, București
 - Colecția de Microfilme Franța
 - Fondul *Ada-Kaleh*

- b) Serviciul Județean Caraș-Severin al Arhivelor Naționale
 - Colecția ziarului *La Roumanie*.
 - Fond *Administrația Cercului Bozovici*.
 - Fond *Administrația Cercului Caransebeș*.
 - Fond *Consiliul Național Român*
 - Fond *Primăria Caransebeș*.
 - Fond *Protopopiatului român din Bocșa*.
 - Fond *Oficiul Parohial Ortodox Român din Caransebeș*.

- c) Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale:
 - Fond *Aurel Cosma*.
 - Fond *Nicolae Ilieșiu*.
 - Fond *Prefectura Județului Timiș-Torontal*.
 - Fond *Administrația Cercului Lugoj*.

- d) Arhiva Mitropoliei Banatului :
 - Fond *Aurel Cosma jr.*
 - Fondul *parohiilor*.

- e) Arhiva Muzeului Banatului din Timișoara:
 - Fond *Nicolae Ilieșiu*.
 - *Colecția de documente a Primului Război Mondial*

- B. Presă din Franța și din Banat:
 - *Banatul*, București, Lugoj.
 - *Drapelul*, Lugoj.
 - *Foaia diecezană*, Caransebeș.
 - *Gazeta voluntarilor*, Cluj.
 - *La Gazette de Lausanne*
 - *La Gruyère*,
 - *La Lanterne*,
 - *La Nouvelle revue. Politique, Littéraire et Artistique*, Paris.
 - *La Revue scientifique (Revue rose)*, Paris.
 - *La Roumanie*, Paris.
 - *La Serbie*,
 - *Le Bulletin yougoslave*,
 - *L'Écho de Paris*,
 - *L'Express du Midi. Organe quotidien de Défense sociale et religieuse*,
Toulouse.
 - *L'Humanité*
 - *L'Illustration*, Paris.
 - *Le Gaulois*,
 - *Le Journal des débats politiques et littéraires*,

- *Le Journal de Cette*
- *Le Journal de Genève*
- *Le Matin*
- *Le Petit Journal*
- *Le Rappel*
- *Le Rire*
- *Le Temps*, Paris.
- *Opinca*, Vârșeț.
- *Românul*, Arad.

C. Articole semnate apărute în presă:

1. ***, Recenzie *Revista Institutului Social Banat-Crișana*, 1937, ianuarie-iunie, nr. 17-18, p. 55.
2. ANDLER, Charles, *Vintilă J. Brătiano et le point de vue des libéraux roumains*, în *Le Rappel*, nr. 16.421 din 3 noiembrie 1915, p. 1.
3. APPUHN, Charles, *Bibliographie. Livres nouveaux*, în *Revue d'histoire de la guerre mondiale*, iulie 1933, 3, pp. 265-266.
4. D'ARAL, René, *Ceux qui parlent et ceux qui agissent*, în *Le Gaulois*, nr. 45.086 din 2 februarie 1919, p. 1.
5. Idem, *La Balance inégale*, în *Le Gaulois*, nr. 45.246 din 13 iulie 1919, p. 3.
6. Idem, *La course à l'Abîme*, în *Le Gaulois*, nr. 45.137 din 25 martie 1919, p. 1.
7. Idem, *Le différend serbo-roumain*, în *Le Gaulois*, nr. 45.085 din 1 februarie 1919, p. 1.
8. Idem, *Les négociations avec la Roumanie*, în *Le Gaulois*, nr. 13764 din 21 iunie 1915, p. 1.
9. Idem, *Les visages de la paix* în *Le Gaulois*, nr. 45.358 din 3 octombrie 1919, p. 1.
10. BENOIST, Charles, *La Chronique de la quinzaine*, în *La Revue des Deux Mondes*, 1 aprilie 1919, pp. 709-720.
11. CANTACUZÈNE, Jean, *Les Roumains d'Autriche-Hongrie*, în *La Lanterne*, nr. 13.714 din 9 februarie 1915, pp. 1-2.
12. CHARMES, Francis, *Chronique de la quinzaine*, în *Revue des Deux Mondes*, 15 august 1915, p. 954.
13. DAUGNY, Jacques, *L'intervention Roumaine et Italienne*, în *La Nouvelle revue*, 36, tome 15, nr. 61 din 15 februarie 1915, pp. 251-254.
14. DRAGHICESCO, D., *Le Banat de Temesvar*, în *Le Rappel*, nr. 17.576 din 1 ianuarie 1919, p. 1.
15. GAUVAIN, Auguste, *L'Affaire de Tschen et La Question du Banat*, în *Le Journal des débats politiques et littéraires*, nr. 33 din 2 februarie 1919, p. 1.
16. Idem, *La Roumanie attaquée*, în *Le Journal des débats politiques et littéraires*, nr. 207 din 27 iulie 1919, p. 1.
17. GUÉRIVE, Edouard, *Après l'Entrevue de Constantza*, în *Correspondance d'Orient. Revue bimensuelle de politique étrangère*, nr. 139-140 din 1-16 iulie 1914, pp. 1-2.
18. LABBÉ, Paul, *Le rempart serbe. De Belgrade aux Portes de Fer*, în *Le*

19. PETRA-PETRESCU, Horia, *Petit Journal*, nr. 19.241 din 1 septembrie 1915, pp. 1-2.
Memoriile contelui Czernin, după război, în *Transilvania*, nr. 4 din aprilie 1922, pp. 283-294.
20. PICHON, Stephen, *Bucarest et Sofia*, în *Le Petit Journal* nr. 19.149 din 1 iunie 1915, p. 1.
21. SAINT-BRICE, *Le traité Bulgare et la Paix des Balkans*, în *Correspondance d'Orient*, nr. 223 din 15 octombrie 1919, p. 193; pp. 199-200.
22. YAKCHITCH, Grégoire, *La Bulgarie et les Alliés*, în *Revue hebdomadaire*, decembrie 1915, tome 12, nr. 24, pp. 276-283.

D. Lucrări de propagandă:

23. ***, *Actes et documents concernant la question roumaine*, Paris, Paul Dupont, 1918.
24. ***, *Délégation des Souabes du Banat à la Conférence de la paix: mémoire présenté à la conférence de la paix, l'unité du Banat, situation économique du Banat*, Paris, Imprimerie M. Flinikovski, 1919.
25. ***, *Délimitation entre les Serbes et les Roumains dans le Banat*, 1919.
26. ***, *La Roumanie devant le Congrès de la paix*, Paris, Imprimerie Duboist et Bauer, 1919.
27. ***, *La Serbie et l'Europe (1914-1918), exposé de la politique serbe par des publicistes serbes*, Genève, Bâle, Lyon, Georg & C^o, 1919.
28. ***, *Memorial to the members of the Peace congress in Paris, 1919, address on behalf of the Roumanian emigrants and refugees of Austria-Hungary (Transylvania, Bucovine, Maramuresh, Crishana and Banat), resident in the United States and Canada. In the cause of the unity of their provinces with the Roumanian state*, Paris, Universal printing office, 1919?.
29. ***, *Roumania before the Peace conference. Teritorial claims*, Paris, Imprimerie Dubois et Bauer, 1919.
30. BASILESCO, Nicolas, *La Roumanie dans la guerre et la paix*, 2 vol., tome 1, *La Roumanie dans la guerre*; tome 2, *La Roumanie dans la paix*, Paris, Félix Alcan, 1919.
31. BASILESCO, Nicolas S., *Le rôle de la Roumanie dans la guerre européenne et les revendications de la Roumanie*, Extraits du *Journal de Genève* des 1 et 7 juin 1915, Genève, 1915.
32. BELIĆ, Aleksandar, *Les cartes ethnographiques et historiques...extr. de la Patrie Serbe, Nov-Déc, 1918*, Parlis, Ligue des Universitaires de Serbie, 1918.
33. Idem, *La question du Banat, de la Batchka et de la Baranya*, Imprimerie Graphique, 1919.
34. BÉRARD, Victor, *Les Traités de 1915 et de 1916. Discours de M. Victor Bérard à la Réunion de La Serbie Victorieuse tenue au Grand Amphithéâtre de la Sorbonne le 16 janvier 1919*,

- Paris, Imprimerie Lang, Blanchong & C^{ie}, 1919.
35. BOCOU, Sévère, *La question du Banat. Roumains et Serbes*, Paris, Imprimerie Générale Lahure, 1919.
36. BOCU, Sever, *Lupta pentru Banat. Două discursuri, cu un excurs istoric de Flaviu Boncea, o postfață de Daniel Vighi și memoriile lui Sever Bocu despre Conferința de Pace de la Paris*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2011, http://www.banaterra.eu/romana/biblioteca_banat/carti/bocu_sever/Lupta+pentru+Banat.pdf, Consultat la: 20.07.2012.
37. BOJIDAROVITCH, Colonel, *La Serbie au Congrès de la Paix. L'Adriatique et le Banat*, Paris, Masson et C^{ie}, Éditeurs libraires de l'Académie de Médecine, 1919.
38. CANTACUZÈNE, Jean, *L'Union Balkanique: la question nationale roumaine et les Roumains d'Autriche-Hongrie*, în *La Revue hebdomadaire*, nr. 12 din 20 martie 1915, pp. 254-303
39. CHABOSEAU, Augustin, *Les Serbes et leur épopée nationale, Préface de M. Vesnitch*, Paris, Brossard, 1919.
40. CHEVRIN, Arthur, *Les langues parlées en Autriche-Hongrie par les différentes nationalités d'après le dénombrement de la population de 1910*, în *Journal de la société statistique de Paris*, 1915, 56, pp. 151-214. http://archive.numdam.org/ARCHIVE/JSFS/JSFS_1915_56_/JSFS_1915_56_105_0/JSFS_1915_56_105_0.pdf, Consultat la: 20.11.2012.
41. CVIJIC, Jovan, *La Péninsule balkanique, géographie humaine*, Paris, Librairie Armand Colin, 1918.
42. Idem, *La question du Banat: de la Batchka et de la Baranya*, Imprimerie Yougoslavia, 1919.
43. DAȘCOVICI, Nicolae, *L'intervention italienne et l'attitude de la Roumanie jugées par un Roumain*, articol publicat în *Les Annales des nationalités* și preluat în *La Revue hebdomadaire*, nr. 26 din 26 iunie 1915, pp. 549-556.
44. DELAVRANCEA, Barbu, *Războiul și datoria noastră. Discurs pronunțat în ședința publică a Academiei Române, în ziua de vineri, 2 septembrie 1916*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1916.
45. DICHTER, Gabriel, *La question du Banat. Résumé de la thèse roumaine exposée devant le Groupe sénatorial de la défense des intérêts français à l'étranger le 1er juillet 1915*, Paris, 1915.
46. DJORJEVIĆ, Tikhomir, *Un témoignage serbe sur les roumains de Serbie*, Paris, Imprimerie Dubois et Bauer, 1919.
47. DRAGICESCO, Dimitrie, *Les problèmes nationaux de l'Autriche-Hongrie. Les Roumains (Transylvanie, Bucovine, Banat)*, Paris, Éditions Bossard, 1918.
48. Idem, *Les Roumains (Transylvanie, Bucovine, Banat)*, Paris, Éditions Bossard, 1918.
49. GUÉRIVE, Édouard, *La Bucovine et le Banat, esquisse historique, géographique, ethnographique et statistique*, Paris, F. Alcan, 1918.
50. IONESCU, Take, *Pentru România Mare. Discursuri din războiu, 1915-1917*, București, Librăria Socec & Co., 1919.

51. IORGA, Nicolae, *Question roumaine en Autriche et en Hongrie*, Bucarest, Édition de la „Liga Culturală”, 1915.
52. ISTRATI, Constantin I., *La Roumanie, son passé, son présent, son avenir*, în *Revue scientifique*, 53, nr. 9 din 24 aprilie-1 mai 1915, pp. 129-137.
53. JONNESCO, Thomas, *La Question roumaine*, vol. I și II, Paris, Payot & C^{ie}, 1919.
54. LACOUR-GAYET, Georges, *Les Roumains de Transylvanie sous le Joug Magyar*, Paris, Plon-Nourrit et C^{ie}, 1915.
55. LALESCO, Trajan, *Données statistiques sur le Banat, d'après la statistique officielle hongroise de 1910*, Paris, Imprimerie Dupont, 1919.
56. Idem, *Le problème ethnographique du Banat*, Paris, Imprimerie Dupont, 1919.
57. LAUDET, Fernand, *Une Réunion franco-roumaine en l'honneur de M. Jean Bratiano*, în *La Revue hebdomadaire*, nr. 12 din 22 martie 1919, pp. 533-554.
58. LEEPER, Alexander Wigram Allen, *The Justice of Rumania's Cause*, London, George H. Doran Company, 1917.
59. LEPĂDATU, Alexandru, *Actes d'union des provinces de Bessarabie, Bucovine, Transylvanie Banat avec la Roumanie*, Paris, 1919.
60. LUPU, Nicolas, *La Roumanie nouvelle et ses problèmes vitaux. Conférence faite sous la présidence de M. Victor Bérard le 23 février 1919 à "Foi et Vie"*, Paris, Imprimerie Paul Dupont, 1919.
61. MARTONNE Emmanuel de, *Les conditions d'une intervention roumaine*, în *Revue de Paris*, 15 mai 1915, pp. 430-449.
62. MILLERAND, Alexandre, *La guerre libératrice*, Paris, Librairie Armand Colin, 1918.
63. MIRONESCU, George, *Aperçus sur la question roumaine*, Paris, Éditions Ernest Leroux, 1919.
64. MIRONESCU, George, *Le Problème du Banat*, Paris, Éditions Ernest Leroux, 1919.
65. PRIMORAC, Vouk, *La question yougo-slave. Etude historique, économique et sociale*, Paris, Édition de la Société "Yougoslavia", 1918.
66. RADONITCH, Yovan, *Le Banat*, A. Picard, Éditeurs, Bloud et Gay, Paris, Barcelone, Dublin, 1919.
67. REY, Augustin, *La question des Balcons devant l'Europe. Vues historiques et diplomatiques*, Paris, Librairie Jules Meynial, 1916.
68. RUDÉANO, Général, *La Roumanie au Congrès de la Paix*, în *La Géographie*, 1918-1919, tome 32, nr. 5, pp. 291-308.
69. SERBESCO, Sébastien, *La Roumanie et la Guerre*, Paris, Armand Colin, 1918.
70. TOMITCH, F. D., *Les Serbes du Banat de Temesvar*, Paris, Imprimerie L'Émancipatrice, 1918.
71. URSU, Jean, *Pourquoi la Roumanie a fait la guerre*, Paris, Payot & c^{ie}, 1918.
72. VAIDA-VOIEVOD, Alex.; DRAGHICESCO, D., *Les Aspirations nationales des Roumains* în *La Paix des peuples. Revue internationale de l'organisation politique et économique du monde*, nr. 3 din 25 martie 1919, pp. 430-445.
73. VARAT, Jules, *Le Banat roumain*, Paris, Librairie Félix Alcan, 1919; Idem, *La Revue des Sciences Politiques*, 1919, tom 41, nr. 2.
74. VESNITCH, Milenko R., *La Serbie à travers la Guerre*, Paris, Éditions Bossard, 1921.

75. VESNITCH, Milenko Radomar, *Les aspirations nationales de la Serbie*, în *La Paix des peuples. Revue internationale de l'organisation politique et économique du monde*, nr. 3 din 25 martie 1919, pp. 398-413.
76. VOINOVITCH, Lujo, conte, *L'unité yougoslave, avec une carte ethnographique de la Péninsule Balkanique*, Paris, Imprimerie Graphique, 1919.
77. YAKSCHITCH, Grégoire, *Le Banat*, Édition spéciale de la *Revue hebdomadaire*, Paris, Typographie Plon-Nourrit et C^{ie}, 1915.

E. Colecții de documente :

78. ***, *1918 la români. Documentele Unirii: unirea Transilvaniei cu România, 1 Decembrie 1918*, 10 vol., București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
79. ***, *Documente din arhivele franceze referitoare la primul război mondial*, București, 1983.
80. ***, *Text of Military Convention between the Allies and Hungary, signed at Belgrade november 13, 1918*, în *The American journal of international law, Supplement: Official documents*, 1919, tom 13, nr. 4, pp. 399-401.
81. ***, *Un livre noir. Diplomatie d'avant-guerre et de guerre d'après les documents des archives russes (1910-1917)*, tome III, Ier partie, août 1914-avril 1915, Paris, 1934
82. ADAM, Magda *et alii*, *Documents diplomatiques français sur l'histoire du bassin des Carpates*, vol. I, Octobre 1918 – Août 1919, Budapest, Akadémiai Kiadó, Institut des sciences historiques de l'Académie hongroise des sciences, 1993.
83. ARDELEANU, Constantin, *Transylvania and the Banat at the End of World War I – The Handbook of the Historical Department of the Foreign Office (1919)*, în *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați, Istorie*, 2011, tom 10, pp. 55–99, <http://www.istorie.ugal.ro/anale/10/1006%20ARDELEANU.pdf>, Consultat la: 24.11.2012.
84. DEACONU, Luchian *Franța și România unite în comunitatea de sacrificiu în anii 1916-1918, Documente externe din arhivele : Consiliului Național al Unității Române de la Paris, redactiei ziarului „La Roumanie”*, coloniei române din Paris, vol I, 5 decembrie 1916-22 noiembrie 1918; vol. II, 24 noiembrie 1918-22 iunie 1919, Sitech, Craiova, 2009.
85. FREYMOND, Jacques; GAUYE, Oscar *Documents Diplomatiques Suisses, Diplomatische Dokumente der Schweiz, Documenti Diplomatici Svizzeri 1848-1945 (DDS)*, vol. VII, (1914-1918), 12 novembre 1918-28 juin 1919, Bern, Éditions Benteli Verlag, 1994, <http://www.amtsdruckschriften.bar.admin.ch/viewOrigDoc.do?ID=60002895>.
86. IANCU, Gheorghe; CIPĂIANU, George, *La consolidation de l'union de la Transylvanie et de la Roumanie (1918-1919). Témoignages français*, Bucarest, Editura Enciclopedică, 1990.
87. IORGA, Nicolae, *Acte privitoare la istoria marelui război*, Extras din *Revista*

- Istorică*, 18, 7-9, București, 1932.
88. LALOY, Émile, *Les documents secrets des archives du Ministère des Affaires Étrangères de Russie publiés par les Bolcheviks*, Paris, Éditions Bossard, 1919.
89. MILLER, David Hunter, *My Diary at the Conference of Paris. With Documents*, vol. IV, New York, Appeal Printing Cy, 1924.
90. Ministère des Affaires étrangères, Commission de publication des Documents Diplomatiques Français, Série 1914-1919, *1915*, tome I (*1^{er} janvier – 25 mai*), Bruxelles, Éditions P.I.E. – Peter Lang, 2002; tome II (*26 mai – 15 septembre*), Bruxelles, Éditions P.I.E. – Peter Lang, 2003; tome III, (*15 septembre – 31 décembre*), Bruxelles, Éditions P.I.E. – Peter Lang, 2004.
91. Ministère des Affaires étrangères, Commission de publication des Documents Diplomatiques Français, Série 1920-1932, *1922*, tome I (*1^{er} janvier – 30 juin*), Bruxelles, Éditions P.I.E. – Peter Lang, 2007.
92. MUNTEANU, Ion *et alii*, *Făurirea statului național unitar român. Contribuții documentare bănățene (1918-1919)*, București, Academia de Științe Sociale și Politice. Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1983.
93. ARIMIA, Vasile, *60 de ani de la făurirea statului național unitar român. Documente*, în *Revista arhivelor*, 1978, 40, 3, pp. 401-416.
- F. Amintiri, jurnale, memorii:
94. ***, *Correspondance de guerre du général Guillaumat (1914-1919)*, Paris, L'Harmattan, 2006.
95. AVERESCU, mareșal Alexandru, *Notițe zilnice din război*, 2 vol., București, Editura Militară, 1992.
96. BARBU, Filaret, *Jurnal de adolescent (1918-1919)*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2003.
97. BERTHELOT, general Henri Mathias, *Jurnal și corespondență 1916-1919*, ediția a II-a, Cluj, Editura Presa Universitară Clujeană, 2000.
98. BLAGA-BREDICEANU, Cornelia, *Jurnale*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2008.
99. BOCU, Sever, *Drumuri și răscruci. Memorii*, Timișoara, Editura Marineasa, 2005; Ibidem, în Valeriu LEU, Nicolae BOCȘAN, *Marele Război în memoria bănățeană (1914-1919)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012, pp. 297-365.
100. BOSSY, Raoul, *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940)*, vol. 1, București, Editura Humanitas, 1993.
101. BRANIȘTE, Valeriu, *Amintiri din închisoare*, în Valeriu LEU, Nicolae BOCȘAN, *Marele Război în memoria bănățeană (1914-1919)*, Cluj, Editura Presa Universitară Clujeană, 2012, pp. 409-472.
102. BREDICEANU, Caius, *Amintiri din viața mea*, Lugoj, Tipografia „Corvin”, 1936.
103. Idem, *Despre Banat la Conferința de Pace de la Paris*, în *Magazin istoric*, 2001, 417, 12, pp. 12-16.
104. BUCHANAN, George, *Mémoires de Sir George Buchanan: (1910-1917)*, Payot, 1925.
105. BURACU, preot Coriolan *Amintiri*, Timișoara, Editura Învierea, Arhiepiscopia

- Iosif,
106. CIOBANU, Pompiliu, Timișoarei, 2007.
Unirea Banatului și încorporarea Timișoarei la România Mare, Timișoara, Tipografia Atheneu, 1934.
107. CLOPOȚEL, Ion,
108. COSMA, jr. Aurel, *Frământările unui an – 1918*, Cluj, Cosânzeana, 1919.
Amintiri și mărturii de la Unirea din Alba-Iulia, în *Mitropolia Banatului*, 1978, 28, 10-12, pp. 642-650.
109. DEMIAN, Gheorghe Ioan, *Pentru Banatul robii. Istoricul tratativelor duse pentru obținerea Banatului iugoslăvesc (1914-1923)*, Timișoara, Tipografia românească, 1933.
110. DIAMANDI, Constantin, *Cum s-a negociat harta României*, în *Magazin istoric*, 1996, 30, 3-5.
111. DIAMANDY, Constantin, *La Grande Guerre vue du versant oriental. Un nouvel « homme malade » en Europe*, în *Revue des deux mondes*, 15 decembrie 1927, pp.
112. Idem, *La Grande Guerre vue du versant oriental, Ma mission en Russie (1914-1918)*, partea I, în *Revue des Deux Mondes*, nr. 99 din 15 februarie 1929, pp. 794
113. DUCA, Ion Gheorghe, *Memorii, Războiul, partea a doua (1917-1919)*, vol. IV, București, Editura Machiavelli, 1994.
114. DUNAN, Marcel, *L'Été Bulgare. Notes d'un témoin, juillet-octobre 1915*, Paris, Librairie Chapelot, 1917.
115. GEORGESCU-VÂLCEA, Alexandru, *Douăzeci de ani de la intrarea oștirii românești în Banatul eliberat (22 iulie 1919-22 iulie 1939)*, Tipografia Corvin, 1939.
116. GHEUSI, Pierre-Barthélemy, *Guerre et théâtre 1914-1918. Mémoires d'un officier du général Gallieni et journal parisien du directeur du Théâtre National de l'Opéra-Comique pendant la guerre*, Nancy-Paris-Strasbourg, Éditions Berger-Levrault, 1919.
117. IMBROANE, Avram, *Testament politic. Din publicistica unui liberal bănățean*, Timișoara, Editura Marineasa, 2003.
118. IORGA, Nicolae, *Memorii*, vol. II, București, Editura „Națională”, 1939.
119. Idem, *Războiul nostru în note zilnice*, 1914-1918, 3 vol., Craiova.
120. IRINEU, Cora, *Scrisori bănățene*, Timișoara, Editura Facla, 1975.
121. JUINOT-GAMBETTA, général François-Léon, *Uskub ou le rôle de la Cavalerie d'Afrique dans la victoire*, Paris, Éditions Berger-Levrault, 1920.
122. LAROCHE, Jules, *Au Quai d'Orsay avec Briand et Poincaré, 1913-1926*, Paris, Éditions Hachette, 1928.
123. LEU, Valeriu; BOCȘAN, Nicolae, *Marele Război în memoria bănățeană (1914-1919)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012.
124. MARGHILOMAN, Alexandru, *Note politice. 1918-1919*, vol. IV, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu” S. A., 1927.
125. MARGHILOMAN, Alexandru, *Note politice*, 3 vol., București, Editura Scripta, 1993-1995.
126. MARIA, Regina României, *Însemnări zilnice (decembrie 1918 – decembrie 1919)*, vol. I, București, Editura Albatros, 1996.
127. MIȘCUȚIA, Ilie, *„Și eu am fost la Alba-Iulia”*, în *Mitropolia Banatului*, 1978, 28, 10-12, pp. 651-654
128. NEMOIANU, Petru, *Corpul voluntarilor români în Rusia*, Lugoj, Tipografia „Națională”, 1921.

129. NICOLSON, Harold G., *Peacemaking, 1919*, Simon Publications, 2001.
130. NOVACOVICIU, Emilian, *Răcășdia în războiul mondial, revoluție și sub ocupațiunea sârbească dela 1914 – 1920*, Oravița, Tipografia Felix Weiss, 1923.
131. PALÉOLOGUE, Maurice, *La Russie des tsars pendant la Grande Guerre, (20 juillet 1914-2 juin 1915)*, Paris, Édition Plon-Nourrit et Cie, 1922.
132. PASCAL, Pierre, *Mon journal de Russie 1916-1918*, Lausanne, Éditions L'Âge de l'Homme, 1975.
133. PĂCĂȚIAN, Teodor V., *Jertfele românilor din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmar, și Maramureș, aduse în războiul mondial din anii 1914-1918*, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1923.
134. PÉTIN, Victor, *Le drame roumain 1916-1918*, Paris, Payot, 1932.
135. POINCARÉ, Raymond, *Au service de la France, Neuf années de souvenirs*, Paris, vol. 5, http://fr.wikisource.org/wiki/Au_service_de_la_France/T5/Ch_VII. Consultat la: 02.02.2013.
136. PREDĂ, Dumitru; PÂSLARU, Ștefan; GEORGESCU, Maria; STĂNESCU, Marin C. *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii documentare*, vol. I, 1914-1916, București, Editura Militară, 1996.
137. ROSETTI, general Radu R., *Mărturisiri (1914-1919)*, București, Editura Modelism, 1997.
138. RUSU-ABRUDEANU, Ion *România și războiul mondial. Contribuții la studiul istoriei războiului nostru*, București, Editura Librăriei SOCEC & Comp., 1921.
139. SAINT-AULAIRE, contele, *Confesiunile unui bătrân diplomat*, București, Editura Humanitas, 2003.
140. STOICA, Vasile, *Suferințele din Ardeal*, ediția a IV-a, Bacău, Editura Vicovia, 2008.
141. TALPEȘ, Petru, *Amintiri*, Text îngrijit de Dudaș Vasile și Corduneanu Vali, Timișoara, Editura Mirton, 2008.
142. TARDIEU, André, *La Paix*, Paris, Éditions Payot & C^{ie}, 1921.
143. VAIDA VOEVOD, Alexandru, *Memorii*, 4 vol., ediție îngrijită, note și comentarii de ȘERBAN, Alexandru, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994-1998.
- G. Scrisori și corespondență:
144. ***, *Georges Clemenceau, correspondance (1858-1929)*, établie et annotée par Sylvie Brodziak et Jean-Noël Jeanneney, Paris, Éditions Laffont, 2008.
145. BRANIȘTE, Valeriu, *Corespondența*, vol. IV, 1911-1918, coord. Gheorghe Iancu, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2001.
146. CAMBON, Paul, *Correspondance 1870-1924. Les guerres balkaniques, La Grande Guerre, L'organisation de la paix*, vol. III, Paris, Éditions Bernard Grasset, 1946.
147. FILITTI, Georgeta, *Arhive bucureștene – Take Ionescu, în Biblioteca Bucureștilor*, 2005, tome 8, nr. 5, pp. 6-9.
148. ***, *Dr. Alexandru Vaida Voevod, corespondență 1918-1919*, coord. SALCĂ, Horia; SALVAN, Florin, Biblioteca Județeană „George Barițiu”, Brașov, Editura Transilvania

- Express, 2001.
149. SETON-WATSON, Hugh, *A Private Anglo-Romanian Political Correspondance (R.W. Seton-Watson and V.V. Tilea 1919-1929) în Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”-Iași, 1985, nr. 22, pp. 117-133.*

H. Monografii ale localităților din Banat:

150. BABESCU, Traian, *Monografia comunei Fârdea, Timișoara, Editura Mirton, 2003.*
151. BASISTA, Dușan, *Moniom – oameni și locuri, Reșița, 2005.*
152. BĂCILĂ, Ion, *Monografia Mehadii, Timișoara, Editura Marineasa, 1997.*
153. CEAUȘESCU, Napoleon; CEAUȘESCU, Mărioara, *Monografia comunei Margina, 4 vol., Lugoj, Editura Dacia Europa Nova, 2000-2004.*
154. COTOȘMAN, Gheorghe, *Comuna și bisericile din Ghiridava – Morisena – Cenad, Monografie istorică, Timișoara, 1935.*
155. Idem, *Din trecutul Banatului. III. Comuna și biserica din Comloșu-Mare și Lunga. Monografie istorică, Timișoara, 1934.*
156. Idem, *Românii din Jimbolia, Caransebeș, 1942.*
157. Idem, *Comuna și bisericile din Nerău (Monografie istorică), Timișoara, Tipografia Sontagsblatt, 1935.*
158. Idem, *Comuna și bisericile din Pesac. Monografie istorică, Timișoara, 1936.*
159. Idem, *Comuna și bisericile din Sânnicolau Mare, Timișoara, 1934.*
160. CRISTESCU BUDESCU, Icoana, *Monografia satului Globu Craiovei, județul Caraș-Severin, Timișoara, Editura Partoș, 2010.*
161. DOLĂNGĂ, M., *Țara Nerei. Mit și pluralitatea timpului, București, Editura Kriterion, 1995.*
162. FAULHABER, Ioan Francisc, *Monografia istorică a satului Săcălaz (jud. Timiș) până în 1918, Lucrare de diplomă în manuscris, Cluj-Napoca, 1980.*
163. GĂVĂGINĂ, Ion Doru; STAI, Matin, *Mercina – repere culturale, Timișoara, 2003.*
164. GEORGESCU, Bujor, *Monografia comunei Văliug, Reșița, Editura Timpul, 2005.*
165. ILIEȘIU, Nicolae, *Monografia istorică a Banatului, București, Editura Mica Valahie, 2011.*
166. Idem, *Timișoara. Monografie istorică, Timișoara, Editura Planetarium, 2003.*
167. ISAC, Aurel; SÂRBU, Ion, *Monografia satului Petroșnița, Caransebeș, 2000.*
168. ITINEANȚU, Petru, *Monografia comunei Obreja, Caransebeș, Editura Ionescu, 2002.*
169. JUMANCA, Pavel, *Monografia orașului Caransebeș: istoria bisericească, Lugoj, Editura Dacia Europa Nova, 2002.*
170. LAZĂR-PÂRJOL, Micu, *Sasca Română. Povestea satului meu, Timișoara, Editura Mirton, 2007.*
171. LUCESCU, Gheorghe, *Lugojul – vatră a unității naționale, Lugoj, 1994.*
172. LUCESCU, Gheorghe; MUNTEANU, Vasile; LĂZĂRESCU, Vasile, *Spiritualitatea lugojeană, Timișoara, 1993.*
173. LUNGU, Gheorghe, *Sacoșul-Mare, satul meu natal, Timișoara, Editura Eurobit,*

- 2008.
174. MARTINESCU-SADOVAN, Maria, *Monografia localității Cornea: județul Caraș-Severin, Timișoara*, Editura Mirton, 2011.
175. MUNTEANU, Ion; MUNTEANU, Rodica, *Timișoara. Monografie*, Timișoara, Editura Mirton, 2002.
176. MURGU, Vasile, *Monografia comunei Ciclova-Montană*, Ciclova-Montană, Editura Vasile Murgu, 1929.
177. NEMOIANU, Alexandru, *Borloveni*, Cluj-Napoca, 1999.
178. NOVACOVICIU, Emilian, *Monografia comunei Răcășdia, județul Caraș-Severin dela anul 1777-1922*, Oravița, 1923.
179. OLĂRESCU, Ioan, *Comloșu Mare și Lunga, repere istorice. Oameni care au fost*, Timișoara, 2001.
180. OLEA, Valer Petru, *Bechicherecul Mic. File de cronică*, Alba-Iulia, 2004.
181. ONCIULESCU, Dumitru; CĂRĂBAȘ, Ion, *Chizătău. Leagănul corurilor bănățene*, Timișoara, 1982.
182. PANDURU, Pavel, *Monografia localității Prigor*, Reșița, Editura Timpul, 2000.
183. PĂTRUȚ, Ștefan, *Monografia comunei Boldur*, Lugoj, Editura Dacia Europa Nova, 2005.
184. RONKOV, Ana; SÂRBU, Ioan; VASILCIN, Ioan, *Monografia localității Dudeștii Vechi, județul Timiș*, Timișoara, Editura Mirton, 2006.
185. SUCIU, Vasile D.; GLIGAN, Marius Vasile, *Monografia localității Giarmata Vii – Überland*, Timișoara, Editura Marineasa, 2006.
186. TOMONI, Dumitru, *Monografia orașului Făget*, Timișoara, Editura Helicon, 1994.
187. Idem, *Făget monografie istorică*, Lugoj, 1999.
188. TONȚA, Walter; GALETARU Traian, *Contribuții la istoria comunei Comloșu Mare și a Banatului*, Timișoara, 2003.
189. TUFAN STAN, Constantin, *Societatea corală „Lira” din Lugoj*, Timișoara, Editura Marineasa, 2005.
190. ȚUNEA, Gheorghe, *Cântecul fanfarei. Repere monografice. Fanfara din Lăpușnicu Mare*, Reșița, 1995.
191. VĂRAN, Ioan, *Monografia protopopiatului ortodox român Oravița*, Timișoara, Editura Marineasa, 2003.
192. VOIA, I. I.; ILANA, D. G., *Slatina-Nera*, Colecția „Monografii”, Timișoara, Editura Politehnica, 2008.

H. Monografii de personalități:

193. BOTEZ, Elvira, *Universitari români în Primul Război Mondial, în Noema*, 2009, 8, pp. 507-517.
194. BUTNARU, Adrian, *File din viața unei familii – frații Constantin și George Diamandy în preajma și vremea Primului Război Mondial – (I)*, în *Gândirea militară românească*, 2013, 1, pp. 135-149.
195. COSMA Junior, Aurel, *Bănățeni de altă dată*, vol. I, Timișoara, Tipografia „Unirea română”, 1933.
196. GALLOIS, Lucien, *Nécrologie – Jovan Cvijić*, în *Annales de Géographie*, 1927, tome 36, nr. 200, pp. 181-183.
197. GOSA, Pierre, *Un maréchal méconnu. Franchet d'Esperey. Le vainqueur des Balkans – 1918*, Paris, Nouvelles Éditions latines, 1999.

198. GRANDHOMME, Jean-Noël, *La mémoire roumaine de la Mission Berthelot (1918-2007)*, în *Guerres mondiales et conflits contemporains, Mémoire de la Première Guerre mondiale en Europe médiane*, 2007/4, nr. 228, pp. 23-35.
199. GRANDHOMME, Jean-Noël, *Un Suisse plus Français que nature? Gustave Boissier, chargé d'affaires de la Confédération helvétique en Roumanie, 1916-1918*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 1999, tom 38, nr. 1-4, pp. 71-91.
200. GRAPINI, Florea, *Enea Grapini și ziua cea mare*, București, Fundația „Constantin Titel Petrescu”, 1999.
201. GREEN, John Alden, *Marcel Schwob: Correspondance inédite précédée de quelques textes inédits*, Genève, Librairie Droz, 1985.
202. HALLAIR, Gaëlle, *Le géographe Emmanuel de Martonne et L'Europe Centrale*, Paris, Prodig., 2007.
203. IORDACHE, Anastasie, *Ion I.C. Brătianu*, București, Editura Albatros, 1994.
204. IORDACHE, Anastasie, *Take Ionescu*, București, Editura Mica Valahie, 2001.
205. MAIOR, Liviu, *Alexandru Vaida Voevod între Belvedere și Versailles (însemnări, memorii, scrisori)*, Editura Sincron, Cluj-Napoca, 1993.
206. MUNTEANU, Ion, *Sever Bocu (1874-1951)*, Timișoara, Editura Mirton, 1999.
207. NICOLESCU, Gheorghe, *Generalul Henri Mathias Berthelot în conștiința românilor*, în *Revista de istorie militară*, 2006, 95-96, 3-4, pp. 54-66.
208. PALSKEY, Gilles, *Emmanuel de Martonne et la cartographie ethnographique de l'Europe Centrale (1917-1920)*, în *Bulletin du Comité Français de Cartographie*, septembre/décembre 2001, n° 169/170, pp. 76-85.
209. PANDURU, Pavel, *Locotenent colonelul Grigore Mihăiuiș*, în *Revista Almăjului*, 1995, 2.
210. PETRICA, Vasile, *Dr. Corneliu Diaconovici (1859-1923): enciclopedist și ambasador al culturii române*, Reșița, Editura Tim, 2009.
211. Idem, *Dr. Ion Sârbu: (1856-1922). Istorie și preoție*, Reșița, Editura Episcopiei Caransebeșului, 2003.
212. Idem, *Savantul Traian Lalescu (1882-1929) și cultura Banatului*, Reșița, Editura „Eftimie Murgu”, 2010.
213. PLĂMĂDEALĂ, Antonie, *Contribuții istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea, documente, însemnări și corespondențe*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Eparhiale, 1987.
214. STAN, Constantin, *Generalul Traian Moșoiu – Ostașul și omul politic (1868-1932)*, Buzău, Editura Casa Corpului Didactic, 2003.

I. Lucrări generale:

➤ Europa Centrală și Balcanii:

215. ***, *La France, l'Europe et les Balkans. Actes du colloque international des 22-23 septembre 2000*, Éditions de l'Institut d'Études Balkaniques, Artois Presses Université, 2002.
216. BATAKOVIĆ, Dusan T., *Les frontières balkaniques au XXe siècle*, în *Les permanences*

- balkaniques au XXe siècle, Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2005, 1, 217, pp. 29-45.
217. CASTELLAN, Georges, *Les nationalités de l'Autriche-Hongrie et la paix de 1918-1919*, Paris, Publication de l'Institut autrichien avec le concours de l'Université de Paris III, 1990.
218. CHARLES-ROUX, François, *La paix des Empires Centraux*, Paris, SPID, 1947.
219. CVIJIC, Jovan, *The geographical distribution of the Balkan People*, in *Geographical Review*, 5, 5, May 1918, pp. 345-361, Consultat la: <http://www.jstor.org/stable/207466>
220. DREYFUS, F. G., *Limites et frontières dans les Balkans, de l'Empire Romain à nos jours*, in *Géostratégiques*, 2011, 2, 31, pp. 45-51.
221. DUTTON, David, *The politics of diplomacy: Britain and France in the Balkans in the First World War*, London, New York, I.B. Tauris, 1998.
222. HAMARD, Bruno *Quand la victoire s'est gagnée dans les Balkans: l'assaut de l'armée d'Orient de septembre à novembre 1918*, in *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 1996, nr. 184, pp. 29-42.
223. HOREL, Catherine; MICHEL, Bernard, *Nations, cultures et sociétés d'Europe Centrale aux XIXe et XXe siècle. Mélanges offerts à Bernard MICHEL*, Paris, Publications de la Sorbonne, 2006.
224. ILCEV, Ivan, *La propagande des États balkaniques face à la Conférence de la Paix à Paris (1918-1920)*, in *Études balkaniques*, 1980, nr. 2.
225. LARCHER, Maurice, *La Grande Guerre dans les Balkans*, Paris, Payot, 1929.
226. LORY, Bernard, *Contentieux micro-territoriaux dans les Balkans, XIXe-XXIe siècles*, in *Balkanologie*, tom 6, nr. 1-2, décembre 2002, pp. 9-14.
227. LE MOAL, Frédéric, *La France et l'Italie dans les Balkans 1914-1919, le contentieux adriatique*, Paris, L'Harmattan, 2006.
228. Idem, *La mission de renseignement du général Humbert dans les régions adriatiques en mai-juin 1919*, in *Revue historique des armées*, 2007, 246, pp. 92-99, <http://rha.revues.org/2313#bodyftn2>, Consultat la : 23.06.2013.
229. MARÈS, Antoine, *La vision française d'Europe Centrale au XX-ème siècle*, in *Les Cahiers de l'Institut d'histoire du temps présent*, 1994, juin, 28, pp. 133-143.
230. MEUNIER, François, *La paix des vainqueurs en Europe Centrale (1918-1920)*, Paris, Vécu contemporain, 1995.
231. MICHEL, Bernard, *Nations et nationalismes en Europe Centrale : XIXe-XXe siècle*, Paris, Aubier, 1995.
232. REED, John, *La Guerre dans les Balkans*, Paris, Seuil, 1996.
233. SANDU, Traian, *La présence française en Europe Centrale dans l'entre-deux-guerres*, in *Revue d'Europe Centrale*, 1995, 3, 2, pp. 147-160
234. SOUTOU, Georges-Henri, *Les Grandes Puissances et la question des nationalités en Europe centrale et orientale pendant et après la Première Guerre Mondiale: actualité du passé?*, in *Politique étrangère*, 1993, 58, 3, pp. 697-711.
235. Idem, *L'impérialisme du pauvre: la politique économique du gouvernement français en Europe Centrale et Orientale de*

- 1918 à 1929, *essai d'interprétation*, în *Relations internationales*, 7, 1976, pp. 219-239.
236. STAN, I. Constantin, *Mutații privind situația politică a statelor din Europa Centrală și de Sud-Est în anul 1918*, în *Sargeția*, 1989-1992, 21-24, pp. 499-512.
237. SUCIU, Dumitru, *Anul 1918 în Europa Centrală și Răsăriteană. Ideea de Europă Unită*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2002, <http://www.history-cluj.ro/Istorie/cercet/Suciu/suciu.pdf>, Consultat: 14.03.2012.
238. TOLLET, Daniel, *Guerres et paix en Europe centrale aux époques moderne et contemporaine. Mélanges d'histoire des relations internationales offerts à Jean Bérenger*, Paris, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, 2003.
- Frontiere:
239. BARIETY, Jacques, *Le comité d'études du Quai d'Orsay et les frontières de la Grande Roumanie, 1918-1919*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 1996, 35, tome 12, pp. 43-51.
240. BOULINEAU, Emmanuelle, *Fronts et frontières dans les Balkans: les géographes et les enjeux frontaliers sur le Danube en 1919-1920*, în *Balkanologie*, 2008, mai, 10, 1-2, <http://balkanologie.revues.org/index396.html>
241. BREBU, Pavel, *Frontiera României cu R. F. Iugoslavia*, Timișoara, Editura Solness, 2002.
242. Idem, *Frontiera județului Timiș*, Timișoara, Editura Mirton, 2001.
243. BURGHARDT, Andrew F., *The Bases of Territorial Claims*, în *Geographical Review*, 1973, april, tom 63, nr. 2, pp. 225-245.
244. DAMINESCU, Constantin; STOIAN, Mircea; BREBU, Pavel, *Frontiera României cu Ungaria, Serbia și Muntenegru*, 2 vol., Timișoara, Editura Solness, 2004.
245. GINSBURGER, Nicolas, *« La guerre, la plus terrible des érosions ». Cultures de guerre et géographes universitaires Allemagne-France-Etats-Unis (1914-1920)*, thèse en histoire contemporaine présentée devant l'Université Paris Ouest Nanterre-La Défense, Paris, 2010, coordonatoare științifică prof. Annette BECKER
246. GONON, Emmanuel; LASSERRE, Frédéric, *Espaces et enjeux: méthodes d'une géopolitique critique*, Paris, L'Harmattan, 2001.
247. MARTONNE de, Emmanuel, *Essai de carte ethnographique des pays roumains*, în *Annales de Géographie*, 1920, tome 29, nr. 158, pp. 81-98.
248. NEAGU, Aurel; POPESCU, Dumitru; GAGIU, Anton, *Monografia frontierei de stat a României*, București, Editura Coresi, 2003.
249. PENTELESCU, Aurel, *Ion I.C. Brătianu și frontiera de vest a României în anul 1919*, în Gheorghe BUZATU, Stela CHEPTEA, Marusia CÎRSTEA, *Istorie și societate*, vol. III, București, 2011, pp. 31-48.
250. SOFRONIE, George, *Principiul Naționalităților în tratatele de pace din 1919-1920: frontierele României sunt intangibile pe baza principiului naționalităților, netemeinicia acțiunii revizioniste maghiare*, București, Editura Albatros, 1999.

251. TER MINASSIAN, Taline, *Les géographes français et la délimitation des frontières balkaniques à la Conférence de la paix en 1919*, în *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, 1997, avril-juin, 44, 2, pp. 252-286.
252. TODOROVIĆ, Desanka, *Délimitation de la Yougoslavie avec la Hongrie et la Roumanie*,

➤ Marele Război Mondial - generalități:

253. ***, *Istoria Românilor, De la independență la Marea Unire (1878-1918)*, coord. Gheorghe PLATON, vol. VII, tom II, București, Editura Enciclopedică, 2003.
254. AUDOIN-ROUZEAU, Stéphane, *Combattre. Une anthropologie historique de la guerre moderne (XIXe-XXIe siècle)*, Paris, Éditions Seuil, 2008.
255. AUDOIN-ROUZEAU, Stéphane; BECKER Annette, *14-18, retrouver la Guerre*, Paris, Éditions Gallimard, 2005.
256. Idem, *La Grande Guerre, 1914-1918*, Paris, Éditions Gallimard, 1998.
257. AUDOIN-ROUZEAU, Stéphane; FORCADE, Olivier, *La société, la guerre, la paix: nouvelles problématiques, nouveaux objets*, în *Histoire, économie et société, La société, la guerre, la paix, 1911-1946*, 2004, tom 23, nr. 2, pp. 165-172.
258. BÂRLEA, Eugenia, *Perspectiva lumii rurale asupra primului război mondial*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2004.
259. BECKER Annette; AUDOIN-ROUZEAU, Stéphane, *Violence et consentement: la „culture de guerre” du Premier conflit mondial în Pour une histoire culturelle*, RIOUX, Jean Pierre; SIRINELLI, Jean-François, Paris, Éditions Seuil, 1997.
260. BECKER, Anette; INGRAO, Christian, *D'une guerre à l'autre*, în *La violence de guerre 1914-1945: approches comparées des deux conflits mondiaux*, AUDOIN-ROUZEAU, Stéphane; BECKER, Annette; INGRAO, Christian; ROUSSO, Henry, Bruxelles, Éditions Complexe, 2002, pp. 11-25.
261. BUȘE, Dorel, *Legiunea voluntarilor români din Italia, din Primul Război Mondial*, pp. 5-6, comunicare susținută în cadrul Sesiunii anuale a Oficiului național pentru Cultul Eroilor, http://www.once.ro/sesiuni/sesiune_2007/1%20Legiunea.pdf, Consultat la: 18.04.2011.
262. BUZATU, Gheorghe, *August 1916: România în război (preliminariile diplomatice, din surse străine) în Memoria Arhivelor, Saeculum*, 5-6, 2006, pp. 27-31.
263. CHAUNU, Pierre, *Violence, guerre et paix*, în *Politique étrangère*, 1996, tom 61, nr. 4, pp. 887-898.
264. DUMÉNIL, Anne; INGRAO, Christian; BEAUPRÉ, Nicolas, *Expériences de guerres. L'État, les hommes, la violence en Europe 1914-1945*, Paris, Éditions Agnès Viénot, 2004.
265. FALDELLA, Emilio, *La grande guerra: le battaglie dell Isonzo 1915-1917*,

- Nordpress, 2004.
266. FORCADE, Olivier, *Le temps militaire à l'époque contemporaine: pratiques et représentations*, în *Bibliothèque de l'école des chartes*, 1999, 157, 2, pp. 479-491.
267. GRANDHOMME, Jean-Noël, *Le Général Berthelot et l'action de la France en Roumanie et en Russie méridionale (1916-1918). Genèse. Aspects diplomatiques, militaires et culturels avec leurs incidences. Prolongements et perspectives*, Thèse d'histoire présentée devant l'Université de Paris IV – Sorbonne, Paris, 1998, coordonator științific prof. Jean BÉRANGER, vol. I, II.
268. HORNE, John, *Populations civiles et violences de guerre: pistes d'une analyse historique*, în *Revue internationale des sciences sociales*, 2004, 174, 4, pp. 535-541.
269. KIRIȚESCU, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, 2 vol., București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
270. MOINE, Nathalie, *Quand le récit de guerre n'est pas encore de l'histoire: comptabiliser, punir, réparer*, în *Le Mouvement social*, 2008, 222, 1, pp. 5-12.
271. MUSCĂ, Elena, *Memorialistica europeană despre preliminariile intrării României în război în anul 1916*, în *Apulum*, 1997, 34, pp. 529-538; 1998, 35, pp. 511-527.
272. POPA, N. Mircea, *Primul război mondial 1914-1918*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
273. PREDĂ, Dumitru; ALEXANDRESCU, Vasile; PRODAN, Costică, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, București, Editura Enciclopedică, 1994.
274. PROST, Antoine; WINTER, Jay, *Penser la Grande Guerre*, Éditions du Seuil, Paris, 2004.
275. RASMUSSEN, Anne, *La «science française» dans la guerre des manifestes, 1914-1918*, în *Mots. Les langages du politique, Guerre et paix. Débats, combats, polémiques*, 2004, novembre, nr. 76, pp. 9-23.
276. RĂDULESCU-ZONER, Șerban, *Bucureștii în anii primul război mondial*, București, Editura Albatros, 1993.
277. STAN, Constantin, *Activitatea românilor aflați peste hotare, în timpul întreruperii operațiilor militare pe frontul românesc (noiembrie 1917-mai 1918)*, pp. 89-126, în *1918. Sfârșit și început de epocă*, coord. Cornel GRAD, Viorel CIUBOTĂ, Satu Mare, Zalău, 1998
278. ȚEPELEA, Ion, *1919, O campanie pentru liniștea Europei*, Cluj, Editura Dacia, 1995.
279. ȚURCANU, Florin, *Une guerre oubliée, La première Guerre Mondiale*, în *Cités, La nation: renouvellement ou déclin*, 2007, tome 1, nr. 29, pp. 157-160.

➤ Încheierea războiului și tratatele de pace:

280. ANDELMAN, David A., *A Shattered Peace: Versailles 1919 and the Price We Pay Today*, New Jersey, Published by John Wiley & Sons, Inc.,

- 2008.
281. AZAN, Lieutenant-Colonel Paul, *L'Armistice avec la Hongrie*, în *Illustration*, nr. 4105 din 5 noiembrie 1921, http://www.greatwardifferent.com/Great_War/1919/Orient_01.htm, Consultat la: 20.10.2010.
282. BERNARD, Michel, *Les conséquences économiques des traités de Paix en Europe Centrale, 1919-1920*, în *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2007, 226, 2.
283. BOGDAN, Novak Cyril, *The Austro-Slovenian Frontier Question at the Paris Peace Conference, 1919*, lucrare de dizertație susținută la Loyola University, Chicago, 1954.
284. BOROȘ, Daniel, *Relațiile Marii Britanii cu România și Cehoslovacia în timpul Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920)*, în *Apulum*, 2002, vol. 39, n° 1, pp. 555-572.
285. BOTORAN, Constantin; CALAFETEANU, Ioan; CAMPUS, Eliza; MOISUC, Viorica, *România și Conferința de pace de la Paris (1918-1920), Triumful principiului naționalităților*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983.
286. CABANES, Bruno; PIKETTY, Guillaume, *Sortir de la guerre: jalons pour une histoire en chantier*, în *Histoire@Politique, Politique, culture, société*, Revue électronique du Centre d'histoire de Sciences Po, *Sorties de guerre au Xxe siècle*, novembre-décembre 2007, 3, <http://www.histoire-politique.fr/index.php?numero=03&rub=dossier&item=22>,
287. CIPĂIANU, George; VESA, Vasile, *La fin de la Première Guerre mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2000.
288. CROCE, Giuseppe Maria, *Le Saint-Siège et la Conférence de la paix (1919). Diplomatie d'Eglise et diplomaties d'Etat*, în *Mélanges de l'Ecole française de Rome. Italie et Méditerranée*, 1997, tom 109, nr. 2, pp. 793-823.
289. DEGRELLE, Léon, *Hitler né à Versailles. Le traquenard de Sarajevo*, Paris, Édituer Art et Histoire d'Europe, 1986.
290. DESSIMOZ, Sandra; LEVRON, Éric, *La ville et ses conséquences pour les populations en temps de conflits*, în François GRÜNEWALD, Éric LEVRON, *Ville en guerre et guerre en ville, Pratiques humanitaires en question*, Éditions Karthala, 2004, <http://books.google.com>, Consultat: 22.01.2011.
291. DOCKRILL, M. L.; DOUGLASS Goold, J., *Peace and promise. Britain and the Peace Conferences 1919-1923*, Hamden, Archoon Books, 1981.
292. DUPIN, Gustave, *M. Poincaré et la guerre de 1914. Étude sur les responsabilités*, Paris, 1935, Ediția electronică, http://www.uqac.quebec.ca/zone30/Classiques_des_sciences_sociales/index.html. Consultat la : 28.01.2013.
293. FINCH, Geo A., *The Peace Conference of Paris, 1919*, în *The American Journal of International Law*, aprilie 1919, tom 13, nr. 2, pp. 159-186. <http://www.istor.org/stable/pdfplus/2188076.pdf>, Consultat la: 25.06.2012.
294. GROS, Frédéric, *États de violence. Essai sur la fin de la guerre*, Paris,

- Gallimard, 2006.
295. KHALIFA, Riadh Ben, *Être clandestin dans l'arrondissement de Nice (1938-1944)*, p. 1, www.cg06.fr/culture/pdf/rr183-clandestin.pdf, Consultat la: 10.04.2011
296. MANTOUX, Paul, *Les délibérations du Conseil des Quatre*, Paris, CNRS, 1955.
297. MEUNIER, Fabrice, *La paix des vainqueurs en Europe centrale: Le traité de Trianon, une question d'État et de nationalité*, Association pour la promotion de la recherche historique centre-européenne 1995.
298. PIKETTY, Guillaume, *Généralions résistantes à l'épreuve de la sortie de guerre*, în *Revue historique*, 2007, 641, 1, pp. 151-163.
299. PORTE, Rémi, *Les armées et „les sorties de guerre”*, în *Cahiers du Centre d'Études d'Histoire de la Défense, Sorties de guerre (2)*, éditeurs Jacques FRÉMEAUX, Michèle BATTESTI, 2007, nr. 31; <http://www.cehd.sga.defense.gouv.fr/IMG/pdf/cahier31.pdf>, Consultat: 15.05.2011.
300. RACOVIȚAN, Mihai, *Acțiunea de propagandă națională a delegației române la Conferința de pace de la Paris (1919-1920)*, în *Transilvania*, 2006, 2, pp. 76-79, <http://www.revistatransilvania.ro/arhiva/2006/pdf/numarul2/p76-79.pdf>
301. RACOVIȚAN, Mihai, *Alexandu Vaida Voevod și Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)*, teză în istorie susținută la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, Cluj-Napoca, 1996, coordonator științific Vasile VESA.
302. SOUTOU, Georges-Henri, *1918: la fin de la Première Guerre mondiale?*, în *Revue Historique des Armées*, 2008, nr. 251, <http://rha.revues.org/288>, Consultat la : 15.01.2012.
303. SOUTOU, Georges-Henri, *La Première Guerre mondiale et l'ordre européen*, în *Politique étrangère*, 2000, 3-4, pp. 831-844.

➤ Imperiul Austro-Ungar

304. BOURLET, Michaël, *Le deuxième bureau et la diplomatie secrète, les négociations Armand-Revertera de 1917*, în *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2006, 221, 1, pp. 33-49.
305. DESCHÊNES, Dany, *Rupture ou équilibre: les options de la Realpolitik française face à l'Autriche-Hongrie lors de la Première Guerre mondiale*, în *Études internationales*, 1999, tom 30, nr. 3, pp. 521-545.
306. LÁSZLÓ, Péter, *R. W. Seton-Watson's changing views on the national question of the Habsburg Monarchy and the european Balance of Power*, în *SEER*, 2004, 82, 3, pp. 655-679.
307. RUSU-ABRUDEANU, Ion; STOICA, Vasile, *Habsburgii, ungerii și românii*, București, Editura Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, nr. 62-64, 1915.
308. SETON-WATSON, Hugh and Christopher, *The making of a new Europe: R. W. Seton-Watson and the last years of Austria-Hungary*, London, Methuen, 1981.

➤ Ungaria

309. GRANDVOHL, Paul *Genèse et mise en œuvre du contrôle militaire interallié en Hongrie : un exemple de politique militaire française au centre de l'Europe 1918-1927*, 1998.
310. Idem, *Novembre-décembre 1918: le début de la guerre à la Hongrie*, în *Revue Historique des Armées, 1918: la fin de la Première Guerre mondiale?*, coord. SOUTOU, Georges-Henri, 2008, 251, pp. 47-60.
311. HADJU, Tibor, *La Hongrie dans les années de crise après la Première Guerre mondiale (1918-1920)*, în *Guerres mondiales et conflits contemporains, La Hongrie dans les conflits du XX^e siècle*, coord. ORMOS, Maria, 2000, 200.
312. HAMARD, Bruno, *Franchet d'Espèrey et Berthelot: deux perspectives de stabilisation régionale en Hongrie méridionale (1918-1919)*, în *Guerres mondiales et conflits contemporains, La Hongrie dans les conflits du XX^e siècle*, coord. ORMOS, Maria, 2000, 200.
313. Idem, *L'occupation française de la ville de Szeged (1918-1920), un exemple de gestion des gages territoriaux alliés en Hongrie avant la signature de la Paix de Trianon*, thèse-Centre de recherches sur l'histoire de l'Europe centrale contemporaine Paris I.
314. KECSKES, Gusztáv D., *Franciaország Kelet-Közép-Európa politikája 1918-tól napjainkig (La politique étrangère de la France envers l'Europe du Centre-Est de 1918 à nos jours)*, OM NKFP, 2001.
315. LITVÁN, György *La démocratie hongroise de 1918-1919 et la politique française*, în *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, 1990, tom 19, nr. 1, pp. 39-43.
316. Idem, *Documents des relations franco-hongroises des années 1917-1919*, în *Acta Historica Scientiarum Hungaricae*, 1975, 21, pp. 183-207.
317. PASTOR, Peter, *The Vix Mission in Hungary, 1918-1919: A Re-Examination*, în *The American Association for the Advancement of Slavic Studies*, 1970, september, 29, 3, pp. 481-498.
318. PILSI, Paul, *La France et le bassin des Carpathes après la Première Guerre Mondiale*, în *Hungarian Studies Review*, 1995, vol. 22, nr. 2, pp. 91-110.

➤ Serbia/Regatul sârbilor, croaților și slovenilor

319. ***, *Rapports franco-yougoslaves*, Belgrade, Institut d'histoire, 1990.
320. BARIETY, Jacques, *La France et la naissance du „Royaume des Serbes, Croates et Slovènes: 1914-1919*, în *Revue d'Europe*

- Centrale, 1994, 1, vol. 2, 1, pp. 1-12.
321. BATAKOVIĆ, MIHAILOVIĆ, Ljubomir, Dusan; *Histoire du peuple serbe*, Paris, L'Âge d'Homme, 2005.
322. CIURUȘCHIN, Miodrag, *Relațiile României cu Serbia în perioada 1903-1919*, teză de doctorat susținută la Universitatea de Vest Timișoara, Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Timișoara, 2009, coordonator științific prof. univ. dr. Ioan MUNTEANU
323. DIMITROVA, Snezhana, *La propagande et ses images dans un cas concret. La Serbie à la Conférence de paix de Paris (1919-1920)*, în *Bulgarian Historical Review*, 1995, 1./ în *Nuova Rivista Storica*, 1998, 82 (2), pp. 339-352.
324. FICHELE, Alfred, *Origines et développement de l'Institut d'études slaves (1919-1949)*, în *Revue des études slaves*, 1951, tom 27, pp. 91-103.
325. GRUMEL-JACQUIGNON, François, *La Yougoslavie dans la stratégie française de l'entre deux guerres, aux origines du mythe serbe en France*, Bern, Peter Lang, 1999.
326. Idem, *La mémoire et l'identité nationale. La mémoire de la Grande Guerre en Serbie*, în *Guerres mondiales et conflits contemporains, Mémoire de la Première Guerre mondiale en Europe médiane*, 2007, octobre, 228.
327. MACIU, Vasile, *Formarea Iugoslaviei (cu prilejul semicentenarului ei)*, în *Analele Universității București*, 1969, 18, 1, pp. 95-111.
328. MITROVIĆ, Andrej, *The Yugoslav Question, The First World War and The Peace Conference, 1914-20*, pp. 42-56, în Dejan DJOKIĆ, *Yugoslavism. Histories of a Failed Idea, 1918-1992*, Glasgow, C. Hurst & Co. (Publishers) Ltd, 2003.
329. LE MOAL, Frédéric, *La Serbie du martyre à la victoire 1914-1918*, Éditions 14-18, Paris, Éditions Soteca, 2008.
330. NOUZILLE, Jean, *Les nationalités dans la Monarchie des Habsbourg. La Serbie et les Serbes*, în *Études danubiennes*, 1996, 12, 1, pp. 125-146.
331. PAVLOVIĆ, Vojislav, *La France et le programme yougoslave du gouvernement serbe*, în *Balcanica*, 2006, 37, pp. 171-195.
332. Idem, *La troisième guerre balkanique. La France et les tentatives des Alliés de créer une nouvelle alliance balkanique 1914-1915*, în *Balcanica*, 2007, nr. 38, pp. 191-218.
333. PAVLOVIĆ, Vojislav, *Une conception traditionaliste de la politique orientale de la France: Le vicomte Joseph de Fontenay, envoyé plénipotentiaire auprès du roi Pierre Ier Karageorgévitch (1917-1921)*, în *Guerres mondiales et conflits contemporains*, septembre 1999, nr. 193, pp. 69-82.
334. SANDU, Traian, *La Serbie et la Roumanie dans le contexte européen*,

- 1878-1914 : de la convergence au rapprochement, în http://www1.ens.fr/europecentrale/XfichesSTOCK/SANDUS_erbieroumanie.pdf Consultat la 19.02.2012.
335. TRIFUNOVIĆ, Bogdan, *Perceptions of the Front by Serbian Civilians during the First World War, 1914-1918*, în *InterCulture*, ianuarie 2008, vol. 5, 1, pp. 53-67. <http://dih.fsu.edu/interculture/volume5/bogdan.pdf>. Consultat la: 17.03.2013
336. TROUDE, Alexis, *Les Relations franco-serbes au sein de l'Armée d'Orient*, în *Balkanica, Annuaire de l'Institut des Études Balkaniques*, 2006, nr. 37, pp. 221-239.
337. TVRTKO, Jakovina, *Les Yougoslaves à la Conférence de paix de Paris et l'héritage de la première guerre mondiale*, în *Carrefours d'histoire européennes. Perspectives multiples sur cinq moments de l'histoire de l'Europe*, sous la direction de Robert STRADLING, Strasbourg, Éditions du Conseil de l'Europe, 2007, pp. 191-202.

➤ România și problema națională:

338. ***, *Armata română și unitatea națională*, Pitești, Editura Pământul, 2008.
339. ***, *Histoire de la Transylvanie*, coord. KÖPECZI, Béla, Budapest, Akadémiai Kiado, 1992.
340. ***, *Istoria Românilor, De la independență la Marea Unire (1878-1918)*, coord. Gheorghe PLATON, vol. VII, tom II, București, Editura Enciclopedică, 2003.
341. BERINDEI, Dan, *Opinion publique et politique extérieure en Roumanie de l'indépendance à la veille de la Guerre mondiale*, în *Opinion publique et politique extérieure en Europe, I. 1870-1915. Actes du Colloque de Rome (13-16 février 1980)*, Rome, Publications de l'École française de Rome, 1981, pp. 411-425.
342. GALEA, Aurel, *Formarea și activitatea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria. (2 decembrie 1918-10 aprilie 1919)*, Târgu-Mureș, Editura Tipomur, 1996.
343. GILLARD, Marcel, *La Roumanie nouvelle. La société roumaine et les minorités ethniques. La crise économique, l'évolution politique*, Paris, Félix Alcan, 1922.
344. IANCU, Gheorghe, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului unitar român (1918 – 1920)*, Cluj – Napoca, Editura Dacia, 1985.
345. JINGA, Victor, *Conștiința spațiului național*, în *Transilvania*, 1943, 74, nr. 11-12, p. 855.
346. PASCU, Ștefan, *Făurirea statului național unitar român-1918*, 2 vol., București, Editura Academiei Române, 1983.
347. RACOVIȚAN, Mihai, *Despre activitatea națională a lui Alexandru Vaida Voevod în zilele premergătoare Unirii din 1918*, în

348. SETON-WATSON, R. W., *Buridava, Studii și materiale*, 2008, 6, pp. 149-154.
O istorie a românilor. Din perioada romană până la desăvârșirea unității naționale, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2009.

➤ România și relațiile internaționale:

349. AUGUSTE, Gérard, *La Triple Entente et la guerre*, Paris, Éditions Calmann-Lévy, 1918.
350. BOLD, Emilian, *Diplomația de conferințe*, Iași, Casa Editorială Demiurg Plus, 2011.
351. BOTORAN, Constantin, *Tratatul din august 1916 – confirmare a drepturilor românilor la unitate național-statală*, în *Revista de Istorie Modernă*, 1996, 5, pp. 7-10.
352. BULEI, Ion, *Arcul așteptării: 1914, 1915, 1916*, București, Editura Eminescu, 1981.
353. CAMPUS, Eliza, *L'activité diplomatique de la Roumanie entre les années 1914 et 1918*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 1968, 7, 6, p. 1103
354. CĂDERE, Victor G., *Politica României în Marele Războiu (1914-1924)*, în *Arhiva pentru știință și reformă socială*, 1929, 8, nr. 1-3, p. 268-287.
355. CIPĂIANU, George; VESA, Vasile, *La fin de la Première Guerre mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2000.
356. DURANDIN, Catherine, *La politique française et les Roumains 1878-1913: à la recherche d'une influence*, în *Revue des études slaves*, 1981, 53, 4, pp. 637-641.
357. GIURCĂ, Colonel (r) Ion, *Probleme teritoriale românești în discuția Marilor Puteri (1914-1918)*, în *Revista de istorie militară*, 2006, 5-6, p
358. GORUN, Hadrian, *Demersuri ale Antantei pentru normalizarea raporturilor româno-bulgare în vederea reconstituirii unui bloc al statelor balcanice*, în *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Historia*, 2006, 51, 2, pp. 97-113.
359. Idem, *Relațiile româno-franceze în anii neutralității României (1914-1916)*, Craiova, Editura Universitaria, 2006.
360. GORUN, Hadrian, *Revendicările României privind Transilvania, Banatul și Bucovina în perioada neutralității (1915). Mărturii documentare franceze și românești*, în *Analele Banatului, S.N., Arheologie-Istorie*, 2012, 20, pp. 331-342.
361. GRANDHOMME, Jean-Noël, *La Roumanie de la Triple à l'Entente, 1914-1919*, Saint-Cloud, 14-18 éditions, 2009.
362. IORGA, Nicolae, *Le „Livre rouge” autrichien. Étude critique*, Extrait du *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, 3, nr. 1-6, Jassy, Imprimerie de l'État, 1917.
363. JOWETT, S. Garth; O'DONNELL, Victoria, *Propaganda and persuasion*, London, Fourth Edition, 2006.

364. KIRIȚESCU, Constantin, *Preludiile diplomatice ale războiului de întregire*, (Extras din revista *Viața Românească*, aprilie 1940, 32, 4), București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, 1940.
365. MANEA, Vasilica, *Colonelul Desprès, atașatul militar francez, despre situația militară din România și raportul dintre armatele române și ruse, în Statul Major General în arhitectura organismului militar românesc 1859-2009. Studii și comunicări prezentate la sesiunea științifică cu participare internațională dedicată împlinirii a 150 de ani de la înființarea Statului Major General și Zilei Arhivelor Militare, Pitești, 24-25 iulie 2009*, București, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2009, pp. 98-103.
366. MIROIU, Andrei, *Balanță și hegemonie. România în politica mondială, 1913-1989*, București, Editura Tritonic, 2005.
367. Idem, *Război și Alianțe: august 1916*, în *Revista de istorie militară*, 2006, 5-6 (97-98), pp. 1-8; http://www.mapn.ro/diepa/ispaim/files/rim_5-6_2006.pdf
368. NANU, Frederic, *Politica externă a României*, Iași, Editura Institutul European, 1993.
369. NASTOVICI, Ema, *Tratatul dintre Bulgaria și Puterile Centrale din septembrie 1915 și implicațiile lor în relațiile cu România*, în *Analele Universității București. Istorie*, 1973, tom 22, nr. 2, pp. 81-94.
370. NUȚU, Constantin, *România în anii neutralității (1914-1916)*, București, Editura științifică, 1972.
371. NISTOR, I. Ion, *Istoria Românilor*, vol. II, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2003.
372. PAVLOVIĆ, Vojislav; SANDU, Traian, *Guerre et sociétés en Hongrie, Yougoslavie et Roumanie, 1911-1946*, în *Guerre, Idéologie, Population*, MOTTE, Martin; THEBAULT, Frédéric, Paris, L'Harmattan, 2005;
373. Idem, *Guerre et société en Hongrie, Yougoslavie et Roumanie, 1911/1946*, în *Cahiers d'Histoire de Saint Cyr-Coëtquidan*, 2005, martie, n° 2, p. 49.
374. PHOCAS-COSMETATOS, Spuridon Pan, *Dossiers secrets de la Triple Entente: Grèce, 1914-1922*, Paris, Nouvelles Éditions Latines, 1970.
375. PINGAUD, Albert, *L'Entente et la Roumanie, 3 mai-22 août 1915*, în *Revue des deux mondes*, 1 mai 1915, pp. 144-161.
376. PINGAUD, Albert, *La genèse des Traités de Paix*, în *Affaires étrangères. Revue mensuelle de documentation internationale et diplomatique*, 9, iulie 1939, pp. 439-448.
377. PINGAUD, Albert, *L'Entente et les Balkaniques aux premiers mois de la guerre (août-décembre 1914)*, în *Revue des deux mondes*, 1 noiembrie 1929, pp. 48-83.
378. PINGAUD, Albert, *Le premier mois de la guerre mondiale*, în *Revue des deux mondes*, 1 august 1929, pp. 533
379. PORDEA, Gustav, *Cauza românească și Tratatul de la Trianon*, în *Europa și neamul românesc. Foaia mișcării române pentru unitatea Europei*, 1990, 7-8 (217-218), pp. 25.

380. PORTE, Rémy, *Comment faire plier un neutre? L'action politique et militaire de la France en Grèce (1915-1917)*, în *Cahiers de la Méditerranée*, 2010, 81, <http://cdlm.revues.org/5461>. Consultat la: 23.02.2012.
381. PROTOPOPESCU, Gheorghe, *Tratatulele dintre guvernul român și puterile Antantei în perioada 1914-1916*, partea I, în *Acta Musei Napocensis*, 1976, 13, pp. 537-555; partea a II-a, în *Acta Musei Napocensis*, 1977, 14, pp. 527-546.
382. RADU, Sorin ; CREȚU, Daniel Victor, *Propaganda britanică în Italia și România reflectată într-un raport întocmit de Wellington House în 1916*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 2010, tom 14, nr. 1, pp. 371-385.
383. RĂMNEANȚU, Vasile, *Istoricul relațiilor româno-iugoslave în perioada interbelică*, Timișoara, Editura Mirton, 2006.
384. RECOULY, Raymond *Les heures tragiques d'avant-guerre*, Paris, La Renaissance du Livre, 1922.
385. RENOUVIN, Pierre; *Introduction à l'histoire des relations internationales*, Paris, Colin, 1991.
386. DUROSELLE, Jean-Baptiste, *România și Conferința de pace de la Paris: diplomația lui I. C. Brătianu*, Iași, Editura Institutul European, 1995.
387. SPECTOR SHERMAN, David, *Iuliu Maniu și delegația română la Conferința de pace de la Paris din 1919*, în *Muzeul Național*, 1997, 9, pp.183-189.
388. STAN, Constantin, *România în anul 1918. Context intern și internațional*, București, Editura Paideia, 2004.
389. STANCIU, Ioan, *Aliați fără Alianță, România și S.U.A. 1914-1920*, București, Editura Albatros, 1992.
390. TILEA, Vasile, *Acțiunea diplomatică a României, noiembrie 1918-martie 1920*, Sibiu, Tipografia Poporului, 1925.
391. VÎTCU, Dumitru, *Relațiile româno-americane timpurii. Convergențe-divergențe*, București, Editura Albatros, 2000.
392. VELTER, Tiberiu, *Albionul la porțile Orientului. Repere diplomatice româno-britanice 1914-1918*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2004.
393. VELTER, Tiberiu *Relațiile româno-britanice între anii 1914-1922*, teză de doctorat susținută la Universitatea din București, Facultatea de Istorie, București, 1998, coordonator științific prof. univ. dr. Constantin BUȘE.
394. VESA, Vasile, *Numirea lui Saint-Aulaire ca ministru plenipotențiar la București (1916)*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Historiae*, 1972, tom 17, nr. 2, pp. 109-116.
395. VESA, Vasile, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea (1900-1916). Pagini de istorie diplomatică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975.
396. VINOGRADOV, V.N. *Romania in the First World War: The Years of Neutrality, 1914-1916*, în *The International History Review*, august 1992, tom 14, nr. 3, pp. 452-461.



România și Franța:

397. ABDELA, Sofi, *La Grande Roumanie: outil politique français (1919-1922)*, în *Le Panoptique*, mars 2008, <http://www.lepanoptique.com/sections/histoire/la-grande-roumanie-outil-politique-francais-1919-1922/>, Consultat la: 22.11.2012.
398. BLED, Jean-Paul *La Transylvanie dans la Revue des Deux Mondes, în Nations, cultures et sociétés d'Europe centrale aux XIX^e et XX^e siècle, Mélanges offerts à Bernard MICHEL*, Paris, Publications de la Sorbonne, 2006, pp. 59-66.
399. GRANDHOMME, Jean-Noël, *Le Général Berthelot et l'action de la France en Roumanie et en Russie méridionale (1916-1918). Genèse. Aspects diplomatiques, militaires et culturels avec leurs incidences. Prolongements et perspectives*, Thèse d'histoire présentée devant l'Université de Paris IV – Sorbonne, Paris, 1998, coordonator științific prof. Jean BÉRANGER, 2 vol.
400. NOUZILLE, Jean, *Le général Berthelot et la mission militaire française en Roumanie. 1916-1918*, în *Études danubiennes*, 1995, tom 11, nr. 1, pp. 25-39.
401. POPA, N. Mircea; BĂDULESCU, Lucia; *Contribuții privind relațiile româno-franceze în perioada neutralității (1915-1916)*, partea I, în *Analele Universității București*, 1974, 23, pp. 79-88; partea a II-a în *Analele Universității București, Filosofie. Istorie. Drept*, 1975, nr. 24, pp. 65-76.
402. SFINȚESCU, Rodica, *1916. Ecouri franceze la intrarea României în război*, în *Magazin istoric*, 1996, 30, 8.
403. SOUTOU, Georges, *La France et les Marches de l'Est (1914-1919)*, în *Revue historique*, 1978, nr. 4, pp. 342-388.
404. STAN, I. Constantin, *Activitatea Misiunii Universitare Române în Franța și Italia în sprijinul înfăptuirii Mari Uniri*, în *Forum*, 1988, 30, 10, pp. 34-51.
405. Idem, *Activitatea românilor aflați în străinătate în lupta pentru dreptatea cauzei românești în timpul Conferinței de Pace de la Paris, 1919-1920*, în *Acta Musei Porolissensis*, 1992, nr. 16, pp. 437-448.
406. VLAD, Laurențiu, *Ecouri românești în presa franceză: „L'Illustration”, 1843-1944*, ediția a II-a, București, Editura Universității din București, 2005.

J. Lucrări specializate:



Misiunea militară franceză din Banat:

407. BERNACHOT, Général Jean, *Les Armées Françaises en Orient après l'armistice de 1918*, 3 vol., Paris, Imprimerie nationale, 1970-1972.
408. FORCADE, Olivier, *Les missions humanitaires et d'interposition devant l'histoire*, în *La Revue Tocqueville/The Tocqueville Review*, 1996, tom 17, nr. 1, pp. 39-52.

409. Idem, *Les nouvelles missions sont-elles aussi nouvelles qu'on le dit?*, în *Métamorphose des missions? Le soldat et les armées dans les nouveaux contextes d'interventions*, pp. 20-30. Actes du colloque des 14, 15 et 16 juin 1994 sous la direction de THOMAS Hubert Jean-Pierre, Centre d'Études en Sciences Sociales de la Défense, 2000, avril.
410. FRANÇOIS, Pierre, *La victoire de 1918 en Orient: de la Tzerna au Danube, la „longue Marche” de l'infanterie française et serbe*, în *Revue Historique des Armées*, 1969, 2, pp. 56-72.
411. IANCU, Gheorghe, *Officiers supérieurs français en mission dans la Transylvanie des années 1918-1919*, în *La présence française en Roumanie pendant la Grande Guerre (1914-1918)*, éditeurs CIPĂIANU, George; VESA, Vasile, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1997, pp. 153-162.
412. IANCU, Gheorghe, CIPĂIANU George, *Prezența militară franceză și administrația Banatului (noiembrie 1918-august 1919)*, pp. 383-395, în *1918, Sfârșit și început de epocă*, coord. GRAD, Cornel; CIUBOTĂ, Vasile, Zalău, Satu-Mare, 1998.
413. SAINT-RAMOND, Francine Roussanne, *L'Armée d'Orient dans la Grande Guerre: une mémoire occultée?*, în *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 1998, nr. 192, pp. 25-43.
414. STAN, I. Constantin, *Generalul Henri Berthelot – Sprijinitor al cauzei românești*, în *Sargeția*, 1992-1994, 25, pp. 769-782.
415. VESA, Vasile, *Les rapports entre les généraux Henri Mathias Berthelot et Louis Franchet d'Esperey durant l'hiver 1918-1919*, în *La présence française en Roumanie pendant la Grande Guerre (1914-1918)*, éditeurs CIPĂIANU, George; VESA, Vasile, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1997, pp. 163-171.

➤ Banatul – ocupație, administrare, revendicare:

416. ALBERT, Carmen, *Ocupația sârbă din Banat în memorialistica bănățeană*, în *Analele Banatului, S.N., Arheologie-Istorie*, 2011, nr. 19, pp. 449-456.
417. BERNACHOT, général Jean, *Le repli de l'armée Mackensen en 1918*, în *Revue Historique des Armées*, 1970, 2, pp. 92-100.
418. BIZEREA, Flaviu, *Marea Unire din 1918 și sudul Banatului*, în *Studii de istorie a Banatului*, 1988, 14, pp. 153-169.
419. CIPĂIANU George, IANCU Gheorghe, *Nouvelles contributions concernant l'institution de l'administration roumaine dans le Banat*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, 1996, 35, pp. 457-474.
420. CLOPOȚEL, Ion, *Revoluția din 1918 și unirea Ardealului cu România*, Cluj, Editura Revistei Societatea de mâine, 1926.
421. DUDAȘ, Vasile, *Aspecte privind situația Banatului în anii primei mari conflagrații mondiale*, în *Analele Banatului, S.N., Arheologie-Istorie*, 2007, 15, pp. 239-257.
422. Idem, *Spațiul bănățean în dezbaterile Conferinței de Pace de la*

- Paris. *Instituirea administrației românești în județele Caraș-Severin și Timiș-Torontal*, în *Analele Banatului*, S. N., Arheologie-Istorie, 2006, tom 14, nr. 2, pp. 211-236.
423. DUȚU, Tatiana, *Situația Banatului la sfârșitul primului război mondial 1918-1920*, în *Revista istorică*, 1996, tom 7, nr. 3-4, pp. 191-204.
424. GROZA, Liviu, *Caransebeșul și Marea Unire*, Lugoj, Editura Dacia Europa Nova, 2003.
425. LAZĂR, Daniel, *Disputa româno-iugoslavă în problema Banatului (1919-1923)*, în *CI*, 1997, 16, pp. 319-345.
426. Idem, *România și Iugoslavia în primul deceniu interbelic: relațiile politico-diplomatice, 1919-1929*, Iași, 2009.
427. LEU, Valeriu, *Memorialistica românească din Banat referitoare la primul război mondial și Unirea din 1918*, pp. 282-317, în *Banatul din memorie, Studii de caz*, coord. Smaranda VULTUR, Timișoara, Editura Marineasa, 2008.
428. LEU, Valeriu; ALBERT, Carmen, *LEU, Valeriu; ALBERT, Carmen, Banatul în memorialistica mărunță (1914-1919)*, în *Banatica*, 1995, tom 13, nr. 2, pp. 203-353.
429. Idem, *Banatul în memorialistica „mărunță” sau istoria ignorată: 1914-1919*, Reșița, Editura Banatica, 1996.
430. LORY, Bernard, *La rivalité yougoslavo-roumaine autour du Banat (1914-1919)*, în *Les nationalités de l’Autriche-Hongrie et la paix de 1918-1919*, éditeur CASTELLAN, Georges, Paris, Institut Autrichien, 1990.
431. MÂNDRUȚ, Stelian, *Stabilirea frontierei Banatului după primul război mondial (1918-1924). Impact și consecințe*, în *Studii de istorie a Banatului*, 1999-2001, 23-25, pp. 121-156.
432. Idem, *Trasarea graniței Banatului și relațiile româno-sârbe 1918-1924*, în *Istoria și teoria relațiilor internaționale*, Iași, Editura Cantes, 2000, pp. 231-249.
433. MUNTEANU, Ioan, *Situația Banatului la sfârșitul primului război mondial*, în *Apulum*, 1997, tom 34, pp. 568-579.
434. MUNTEANU, Ion; ZABERCA, Vasile; SÂRBU, Mariana; Mircea; *Banatul și Marea Unire 1918*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1992.
435. NAGHI, Gheorghe, *Însemnări contemporane bănățene din timpul Unirii*, în *Ziridava*, 1978, 10, pp. 793-798.
436. OȘCA, Alexandru, *O experiență inedită. Administrarea teritoriilor ocupate*, în *Document*, 2006, nr. 1-4, (31-34), pp. 45-51.
437. PĂIUȘAN, Radu, *Mișcarea națională din Banat și Marea Unire*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 1993.
438. PAVEL, Olimpia, *Contribuția ziarului „Drapelul” la lupta poporului român pentru făurirea României Mari (1901-1920)*, în *Studii de istorie a Banatului*, 1986, 12, pp. 99-107.
439. POPEAGĂ, Vasile, *Destrămarea aparatului administrativ în Banat în timpul luptei pentru unire (toamna anului 1918)*, în *Studii și articole de istorie*, 1969, pp. 23-44.
440. POPESCU, Dan, *Contribuții bănățene la Marea Unire din 1918*, în *Studii și articole de istorie*, 1988, pp. 57-58.

441. RĂMNEANȚU, Vasile, *Ocupația militară sârbească în județul Timiș – Trontal (1918 – 1919)*, în *Banatica*, 1995, tom 13, nr. 2, pp. 383-393.
442. SALA, Gabriel, *Felnacul sub ocupația trupelor iugoslave din 1918-1919. Un dârz patriot: părintele ortodox Aurel Sebeșan*, în *Analele Banatului*, S. N., Arheologie-Istorie, 2004-2005, 12-13, pp. 433-441.
443. SANDU, Traian, *Les relations roumano-serbes et la question du Banat durant la Première Guerre mondiale*, în *Balcanica, Annuaire de l'Institut des Études Balkaniques*, 2006, 37, pp. 241-249.
444. SCRECIU, Viorel, *Documente privind situația Banatului în prima jumătate a anului 1919*, în *Banatica*, 1995, tom 13, nr. 2, pp. 373-382.
445. SCURTU, Ioan, *Politica internă a guvernului liberal (12 decembrie 1918 – 12 septembrie 1919)*, în *Analele Universității București*, partea I, 1974, 23, pp. 126-141.
446. STAN, I. Constantin, *Ațiuni în sprijinul recunoașterii Unirii Banatului Unirii Banatului cu România la Conferința de Pace de la Paris, 1918-1920*, în *Ziridava*, 1993, 18, pp. 331-339.
447. STAN, I. Constantin; ȘERBAN, I. Ioan, *Călătoria generalului Henri M. Berthelot în Transilvania și Banat (decembrie 1918 – ianuarie 1919)*, în *Apulum*, 2001, tom 38, nr. 2, pp. 165-181.
448. TOMONI, Dumitru, *Nord-Estul Banatului și Marea Unire, Contribuții documentare*, Timișoara, Editura Mirton, 2003.
449. TURCUȘ, Aurel; GOMBOȘ, Constantin C., *Marea Unire reflectată în presa românească din Banat (1918-2002)*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2003.
450. VIȘAN, Mihai, *Administrație și legislație în Banatul interbelic (1860-1918)*, în *Banatica*, 2011, nr. 21, pp. 315-334.
451. ZABERCA, Mircea Vasile, *Dascălii români din Banatul sârbesc delegați la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia*, în *Annales Universitatis Apulensis*, 2002, tom 6, nr. 1, pp. 197-199.
452. Idem, *Românii din Banatul iugoslav și Marea Unire*, Timișoara, Editura Hestia, 1995.

➤ Presă și cenzură:

453. CHAMBURE, A. DE, *Quelques guides de l'opinion en France pendant la Grande Guerre 1914-1918*, Paris, Celin, Mary, Elen & C^{ie}, 1918.
454. COURBAN, Alexandre, *Introduction: "L'Humanité", la guerre et la paix*, în *Cahiers d'histoire. Revue d'histoire critique, "L'Humanité", la guerre et la paix (1904-2004)*, 2003, 92, pp. 9-10.
455. DASCĂLU, Nicolae, *Propaganda externă a României Mari (1918-1940)*, Iași, Editura Alternative, 1998.
456. FICHELE, Alfred, *Origines et développement de l'Institut d'études slaves (1919-1949)*, în *Revue des études slaves*, 1951, tom 27, p. 94.
457. FORCADE, Olivier, *Censure, secret et opinion en France de 1914 à 1919*, în *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, 2000, nr. 58, pp. 45-53.
458. GNIS, Victor, *Un regard français sur la Hongrie. De la proclamation de la République au traité de Trianon (novembre 1918 juin 1920)*, Lyon, 2012, mémoire soutenu devant Université Lumière

- Lyon II, coordonator științific Gilles VERGNON, maître de conférences, p. 56. http://doc.sciencespo-lyon.fr/Ressources/Documents/Etudiants/Memoires/Cyberdocs/MFE2012/gnis_v/pdf/gnis_v.pdf. Consultat la: 02.07.2013.
459. GRANGE, Daniel J., *La découverte de la presse comme instrument diplomatique par la Consulta*, în *Opinion publique et politique extérieure en Europe. I. 1870-1915. Actes du Colloque de Rome (13-16 février 1980)*, Roma, Publications de l'École française de Rome, 1981, pp. 491-530. http://www.persee.fr/web/ouvrages/home/prescript/article/efr_000-0000_1981_act_54_1_1459, Consultat la: 15.10.2012
460. IONESCU, Carmen, *L'agence de presse Rador – vecteur de la circulation internationale de l'information. Étude de cas*, în *Archive Ouverte en Sciences de l'Information et de la Communication, X^e Colloque bilatéral franco-roumain*, CIFSIC Université de Bucarest, 2003, 28 juin – 3 juillet, pp. 1-7. http://archivesic.ccsd.cnrs.fr/docs/00/06/22/75/PDF/sic_00000695.pdf, Consultat la 25.03.2013.
461. MARTIN, Marc, *Médias et journalistes de la République*, Paris, Éditions Odile Jacob, 1997.
462. MAUILLAUD, Maurice *Le Système des journaux. (Théorie et méthodes pour l'analyse de presse)*, în *Langages*, 1968, 3, 11, pp. 61-83.
463. MICARD, Jacques, *La presse parisienne, L'Autriche-Hongrie et les nationalités d'Europe Centrale de septembre 1918 au Traité de Trianon*, Mémoire de maîtrise préparé devant l'Université de Paris I, Paris, 1971-1972, coordonator științific prof. Jean-Baptiste DUROSELLE.
464. NECULAI, Aurel, *Războiul pentru întregirea națională în expresii memorabile*, Focșani, Editura Adrew, 2008.
465. RAFFALOVITCH, Arthur, *L'abominable vénalité de la presse. D'après les documents des archives russes (1897-1917)*, Paris, Librairie du travail, 1931.

K. Instrumente de lucru :

466. ***, *Australian Dictionary of Biography*, vol. X, Melbourne, Melbourne University Publishing, 1986. <http://adb.anu.edu.au/biography/leeper-alexander-wigram-allen-7752>, Consultat la: 25.07.2013.
467. ***, *Chronologie de la Guerre*, 10 vol., Nancy-Paris-Strasbourg, Berger-Levrault, 1914-1919.
468. ***, *La Grande Guerre. Iconographie – Bibliographie – Documents divers*, Catalogue raisonné des Ouvrages Français et Étrangers, Volumes, Brochures, Publications fasciculaires, Periodiques, Articles de Revues, Compositions musicales, cartes géographiques et Affiches-texte du 1^{er} août 1914 au 31 mars 1916: tome III, Paris, Éditeurs Émile-Paul Frères, 1917 ; tome IV, Paris, Éditeurs Émile-Paul Frères, 1918.
469. ***, *Mouvement bibliographique* în *La Géographie*, 1918-1919,

- tom 32, nr. 5, pp. 341-361.
470. BUGARIU, Aurel, *Bibliografia Banatului 1918-1943*, în *Revista Institutului Social Banat-Crișana*, Timișoara, 1943.
471. CHAVOT, Pierre; MORENNE, Jean-Denis, *L'ABCdaire de la Première Guerre Mondiale*, Paris, Éditions Flammarion, 2001.
472. DARAMUȘ, Lucia, *Tehnica scrierii unui text academic*, în *Pro Saeculum*, 2008, nr. 7, pp. 49-51, <http://www.pro-saeculum.ro/arhiva/51/51art18.pdf>, Consultat la: 23.09.2012.
473. HAȚEGAN, Ioan, *Ghid monografic. Bibliografia monografiilor bănățene*, Timișoara, Editura Banatul, 2006.
474. ILCEV, Ivan, *Are dreptate sau nu, e patria mea! Propaganda în politica externă a țărilor balcanice (1821-1923)*, București, Editura Curtea Veche, 2002.
475. IONIȚĂ, Vasile, *Glosar toponimic Caraș-Severin*, Reșița, Casa Corpului Didactic a Județului Caraș-Severin, 1972.
476. ISTRATE, Nicolae, *Indicatorul comunelor din Ardeal și Banat. Informațiuni asupra comunelor*, Cluj, Tipografia „Cartea Românească”, 1925.
477. MÂNDRUȚ, Stelian, *Bibliografia istorică a Banatului 1970-1985*, în *Studii de istorie a Banatului*, Timișoara, 1989, 1, 15, pp. 1-50.
478. MARTINOVICI, C.; ISTRATI, Nicolae, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, Institutul de Arte grafice „Ardealul”, 1921.
479. MOGA, Valer; ARHIRE, Sorin, *Anul 1918 în Transilvania și Europa Central Estică: contribuții bibliografice și istoriografice*, Cluj-Napoca, Academia Română - Centrul de Studii Transilvane, 2007.
480. MOLDOVAN, Silvestru; TOGAN, Nicolae, *Dicționarul numirilor de localități cu populație românească din Transilvania, Banat, Crișana, Maramurăș*, Ediția a 2-a, Sibiu, Editura „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, 1919.
481. PADIOU, Hubert; LEMAÎTRE, Martine, « *Nationalites et minorités* » dans le catalogue matières de la BDIC, în *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, 1989, nr. 17, pp. 63-66.
482. RUSU, Alexandru, *Realizări ale istoriografiei românești. Titluri de articole și studii extrase din reviste de specialitate apărute în țară între anii 1944-1970, relative la istoria Banatului*, în *Studii de istorie a Banatului*, Timișoara, 1989, 1, 15, pp. 187-213.
483. VIC, Jean, *La Littérature de guerre. Manuel méthodique et critique des publications de langue française (août 1914-août 1916)*, tome second, Paris, Payot & C^{ie}, 1918.

L. Referințe web :

- www.archive.org
- www.assemblee-nationale.fr/histoire/guerre_14-18
- www.banaterra.eu
- www.cimec.ro
- www.greatwardifferent.com